

Doktori (PhD) értekezés tézisei

**VÁLASZUTAK ELŐTT – A NEMZETKÖZI
BERUHÁZÁSVÉDELEM SZABÁLYOZÁSÁNAK
VÁLTOZÁSAI ÉS AKTUÁLIS KÉRDÉSEI**

dr. Bihari Erika

Témavezető: Dr. habil. Hajnal Zsolt PhD, egyetemi docens

DEBRECENI EGYETEM
Marton Géza Állam-és Jogtudományi Doktori Iskola

Debrecen
2024

I. A DOKTORI ÉRTEKEZÉS ELŐZMÉNYEI ÉS CÉLKITŰZÉSEI

I.1. A kutatás kiterjedése

Az értekezés a nemzetközi beruházási rendszer általános kérdéseivel, aktuális problémáival, illetve az Európai Unió (EU) beruházáspolitikájával és a közvetlen külföldi befektetések (*foreign direct investment - FDI*) ösztönzését és védelmét előírányozó szabályrendszerével és az ezekhez társuló aggályokkal foglalkozik. Az értekezés célja, hogy a nemzetközi beruházási megállapodások (*international investment agreement - IIA*) és a befektető-állam vitarendezés (*Investor-State Dispute Settlement - ISDS*) jogi mechanizmusának áttekintése által bemutassa a nemzetközi beruházási rendszert (*international investment regime - IIR*), feltárja az azzal összefüggő esetleges kérdéseket, problémákat.

Az IIR általában a rendszer összes globális szereplőjét érinti, azonban a fogadó államok érzékenyebbek az ilyen befolyásra, mint a befektetők vagy a külföldi befektetők anyaországai. Az értekezés rámutat arra, hogy az IIR befolyásolja a fogadó államok beruházási rendszerét és ennek eredményeként a fogadó államok akképpen reagálnak a befolyásra, hogy fejlesztik és módosítják beruházási jogszabályaikat a külföldi befektetések bevonzásának megkönnyítése érdekében vagy akár megreformálják a meglévő rendszerüket. Az értekezés áttekinti a nemzetközi beruházási politika történeti fejlődését és a közvetlen külföldi befektetésekkel kapcsolatos jogszabályok alakulását. Továbbá ismerteti az Európai Unió szerepvállalását e területen, vizsgálja a kutatás szempontjából releváns szabadkereskedelmi és beruházás(védelmi) megállapodásait. A témakör kapcsán nagy hangsúlyt kap az értekezésben annak a ténynek a feltárása, hogy az uniós jog összeütközni látszik a nemzetközi beruházási joggal és felmerül az, hogy mindez milyen aggályokat, kérdéseket vethet fel. Az értekezés egyik eleme az ISDS bemutatása, annak közelmúltbeli kritikáinak feltárása, valamint összefoglalása a fogadó államok és a globális szereplők ezen kritikákra adott reakciójának. A befektető-állam vitarendezés mélyebb elemzése rávilágított a fogadó országok kritikákra adott válaszára, hiszen a sikertelennek tűnő beruházási szerződések alapján indított választottbírói eljárások sorozatos negatív hatásai azt eredményezték, hogy a hagyományosan fogadó államok reagáltak az ISDS-re, aggályaikat kifejezték a rendszerrel összefüggésben. Ezzel kapcsolatban fontos lehet arra a kérdésre választ adni, hogy vajon a kritika és az arra adott válaszok csupán csak az ISDS rendszerre vagy a nemzetközi beruházási jogi rendszer egészére irányultak. Ezért az IIR hatásával és a fogadó országok ezzel szembeni ellenreakciójával kapcsolatos kutatási kérdések megválaszolására az értekezés a következő témákra összpontosított.

Először is bemutatásra kerül, az IIR egészének alakulása, beleértve annak eredetét, forrásait, alapvető közgazdasági elméleteit, valamint a megnevezett területek alapvető terminológiáinak és problematikájának meghatározását. A nemzetközi beruházási terület alapfogalmainak meghatározása kulcsfontosságú volt annak megértéséhez, hogy azokkal a kritikákkal kapcsolatban melyekkel szembenéz, van-e és ha van, milyen reformra van szüksége. Másodsorban a disszertáció a befektető-állam vitarendezési mechanizmust tárja fel. Az ISDS rendszerével kapcsolatban egy reformfolyamat indult el, amikor az államok merész intézkedésekbe kezdtek, miután egyes államok „lelepleződtek” és „vereséget szenvedtek” a beruházási választottbírói eljárásokban. Az ilyen reformok esetleges negatív hatással is

járhatnának, mivel a hagyományos ISDS rendszert akár fel is számolhatják. Harmadsorban az értekezés a globális szint és az Európai Unió beruházási rendszerével foglalkozik. Ezen rendszerek külkereskedelmi és beruházási történetében megfigyelhetők a külföldi befektetésekkel kapcsolatos különböző politikák gyökerei és a nemzetközi beruházási rendszer egészére adott eltérő visszajelzések. Az EU beruházásvédelmi rendszerére történő kitékintésre mindenképpen szükség volt, hiszen a beruházási megállapodások és az újításokkal teli vitarendezési mechanizmusok jövőjének alakításában nagy szerepet játszik. A külföldi befektetésekkel kapcsolatos politikájának vizsgálata elősegítette a korábbi és jelenlegi befektetési és kereskedelmi tendenciák megértését. Az elmúlt években az EU több szabadkereskedelmi megállapodást és beruházásvédelmi rendelkezést is tartalmazó megállapodást kötött számos országgal, például Kanadával, Szingapúrral, Vietnámmal, Kínával. Ezek az új generációs megállapodások teljes mértékben demonstrálhatnak egyfajta válaszcsoportot a hagyományos IIR irányába.

Ugyanakkor nem hanyagolható el az, hogy a téma nemzetközi jellege mellett, annak helyi vonatkozása is teret kapjon, így olyan mértékben, amennyiben a kutatás egyes részegységeinek átfogó ismertetése és a kutatási cél elérése okán releváns lehet (például, hogy mennyiben és milyen mértékben érinti hazánkat az ISDS eljárás) megtörténik Magyarország beruházási jogi környezetének az áttekintése és vizsgálata is. A dolgozat egyik fejezetében az uniós és a nemzetközi jog konfliktusát egy magyar vonatkozású ügy kapcsán is vizsgáljuk.

I.2. A kutatás relevanciája

A nemzetközi gazdasági kapcsolatok keretében zajló vagyoni forgalom számos nemzetközi tulajdonjogi jogviszonyt hoz létre, ezért nem tartható fenn az az álláspont, amely a tulajdonjog nemzetközi összefüggéseit kizárólag a kollíziós jog területére korlátozza. A nemzetközi gazdasági kapcsolatok sokasodása a tulajdonjog területén olyan meghatározó jelenségeket eredményez, amelyeket a kollíziós jogi szabályozás eszköze nem képes megfelelően kezelni. Ilyen kiemelkedő jelenség napjainkban a külföldi befektetések fellendülése és folyamatos gyarapodása. Ez a növekedés nem csak a külföldi befektetések számában, hanem a belső (nemzeti) és nemzetközi beruházásvédelmi (tulajdonvédelmi), valamint a külföldi befektetéseket ösztönző jogi szabályozórendszerekben is megmutatkozik.¹ Jelenleg több, mint 2600, a külföldi befektetések ösztönzésével és védelmével kapcsolatos nemzetközi egyezmény van hatályban világszerte.²

A nemzetközi beruházási jog vitathatatlanul a nemzetközi jog egyik legfontosabb területe. Lefedi a külföldi befektetési rendszert, a külföldi befektetések fogadó és származási országainak együttműködését, valamint a befektetések minden eszközzel való védelmét és ösztönzését. A nemzetközi beruházásvédelmi szerződéses rendszer kiépülése, illetve ezzel együtt a kétoldalú beruházási egyezmények (*bilateral investment treaty - BIT*) népszerűvé válása és elterjedése az elmúlt néhány évtized talán egyik legnagyobb sikertörténeteként említhető a nemzetközi jogban. Történeti aspektusból vizsgálódva azt mondhatjuk, hogy a nemzetközi beruházási jog kialakulásának utolsó szakasza az 1990-es évek elején a szocialista

¹ MÁDL Ferenc – VÉKÁS Lajos: *Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*, Eötvös Kiadó, Budapest, 2014., 157.

² Forrás: <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements> (letöltés: 2024. április 28.)

világrendszer összeomlásával, a globalizáció felerősödésével, a külföldi működőtőke-áramlás fellendülésével és egyes fejlődő államok (Kína, India) gazdasági nyitásával kezdődött, ez az úgynevezett modern beruházási jog korszaka. Ezek az események a gazdaság szerkezetének és a politika átalakulásának történelmileg példátlan, hosszadalmas folyamatát indította el a volt szocialista országokban. A kezdetekben egy átmeneti időszak során olyan változások, folyamatok zajlottak le az érintett országok politikájában és gazdaságában, mint a demokratizálódás, az intézményépítés és piacosítás, liberalizáció, szerkezetátalakítás a gazdasági szektorban. Az átalakulási folyamatban a közvetlen külföldi befektetések bizonyultak a leghatékonyabb „eszköznek”. A nemzetközi beruházási jog akkor vált jelentőssé, amikor az államok a hagyományos kereskedelmi szerződések mellett egzaktabb és célzottabb beruházási szerződéseket kezdtek kötni. A nemzetközi szerződések célja a külföldi befektetők idegen földön lévő tulajdonának védelme volt. Lényegében a befektető hazája gondoskodott arról, hogy „honos” befektetőjének tulajdonát a lehető legnagyobb gondossággal kezeljék idegen területen, ahol a szabályozás eltérhet a befektető hazájától. A fejlődés eredményeképp, a BIT-ek 1990-es években történő robbanásszerű növekedésével³ és a beruházással kapcsolatos viták számának emelkedésével a nemzetközi beruházási jog rendszere két fő „építőelemével” teljessé vált, ami jelenti egyrészt a nemzetközi beruházásvédelmi egyezmények – legyen az bilaterális vagy multilaterális –, mint materiális szabályok rendszerét, másrészt a speciális vitarendezési mechanizmusokat. A BIT-ek gyors növekedésének és népszerűségének egyik legfőbb oka, hogy számos olyan nemzetközi jogi megoldást kínálnak a tőkéjüket exportáló, befektető vállalatok számára, amelyek minimalizálják, vagy legalábbis nagymértékben csökkentik az idegen állam ismeretlen jogi környezetéből és kevésbé kiszámítható közhatalmi intézkedéseiből fakadó üzleti kockázatokat. Az nemzetközi egyezmények tartalmazzák többek között a külföldi befektetésekkel kapcsolatos bánásmód szabályait (például legnagyobb kedvezmény elve, tisztességes és méltányos elbánás elve stb.), a kisajátítás tilalmát, valamint a befektető és a fogadó állam közötti vitarendezés szabályait. Az egyezmények szerkezete és nyelvezete általában egyszerű. Szövegeikben találunk eltéréseket, azonban bánásmódbeli standardokat felismerhetünk, amelyek tartalmukat tekintve a legtöbb egyezményben szinte azonosak.

A nemzetközi beruházási jog azoknak a nemzetközi közjogi és nemzetközi gazdasági jogi normáknak az összességét jelenti, amelyek azt szabályozzák, hogy a fogadó állam miként köteles bánni a területén lévő külföldi befektetésekkel. Ide tartoznak azok a szerződéses eredetű nemzetközi szabályok is, amelyek az államok közötti tőkebefektetések előmozdítását szolgálják, illetve a beruházásvédelmi szabályok megszegéséből eredő jogviták rendezésére vonatkoznak. Tehát egy rendkívül vegyes joganyagot láthatunk, amiben szerepel a nemzetközi szokásjog, a nemzetközi gazdasági és beruházási egyezmények rendszere, a növekvő és fejlődő bírói gyakorlat, illetve a vitarendezés területén magánjogi jellegű elemek is jellemzőek.

A nemzetközi beruházási jog hagyományos célja az volt, hogy a fejlett államok (tőkeexportőr) befektetői számára védelmet biztosítson a gazdaságilag és jogilag elmaradottabbnak tekintett államokban. A tőkeimportáló országok elfogadtak minden olyan megállapodási feltételt,

³ Forrás: UNCTAD World Investment Report 2023. https://unctad.org/system/files/official-document/wir2023_en.pdf (letöltés: 2024. március 5.)

amelyet a tőkeexportáló országok javasoltak, mivel a külföldi befektetések beáramlása révén gazdasági haszonra tehetnek szert a jövőben. A fogadó országok hajlamosak akár módosítani jogszabályaikat, fejleszteni a gazdasági és jogi környezetet, hogy az kedvezőbb legyen a külföldi befektetők számára. Például a fogadó országok vám- és adókedvezményeikből származó előnyöket kínálják a külföldi befektetőknek, amelyek gördülékenyebbé teszik a tőkeáramlást és ami talán a legfontosabb, hogy a fogadó államok lemondanak a külföldi befektetések szabályozásának jogáról azáltal, hogy nemzetközi szerződéseikben és hazai jogszabályaikban ISDS-t ajánlanak fel. Idővel a fejlődő, tőkeimportőrnek tekintett államok is kezdtek megjelenni tőkeexportőrként más fejlődő, illetve fejlettnak tekintett államok piacán. Ennek eredménye volt az, hogy már ilyen államok befektetői is érintettek voltak beruházási jogvitákban, másrészt a fejlett államok közötti jelentős tőke mozgásokkal összefüggésben is indultak beruházási jogviták⁴ és születtek döntések. Függetlenül attól, hogy egy adott állam inkább tőkeexportőr, vagy tőkeimportőr állammak tekinthető újabb megfigyelhetők az államok részéről olyan reakciók a külföldi befektetésekkel kapcsolatban, amelyek már nem ösztönző és védelmező, hanem inkább „keményebb” stratégiák, ilyen például az, hogy az ICSID Egyezményt – amely a beruházási viták rendezésére egy eljárási keretrendszert biztosít – felmondják, az ISDS-t eltávolítják meglévő kétoldalú beruházási szerződéseikből vagy a BIT-eket megszüntetik.

A nemzetközi beruházási jog, beruházásvédelem, mint fogalom tehát lényegében egy olyan jogi és intézményi keretrendszert jelent, amely fokozatosan, több korszakon keresztül alakult ki és fejlődik, egy sokszereplős folyamat során. Azt mondhatjuk, hogy nem egy úgynevezett központosított akarat hozta létre, hanem államok, nemzetközi szervezetek, választottbíróságok formálták és formálják napjainkban is. *Kende Tamás* szerint „vannak, akik a beruházási jogot egy teljesen sajátos képződménynek tekintik, mások pedig azt más nemzetközi közjogi, magánjogi vagy akár nemzeti jogi területre hivatkozó analógia segítségével elemzik és értelmezik. Így létezik olyan álláspont, amely szerint a beruházási jog nemzetközi közjogi aspektusa meghatározó, mások ezen belül eltérően vélekednek, vannak, akik az emberi jogok védelmét szabályozó nemzetközi jogi normarendszert, mások pedig a nemzetközi kereskedelmi jogot tekintik vonatkoztatási pontnak. Mivel a beruházási egyezményeken alapuló vitarendezés az intézményeken és az eljárásokban részt vevő gyakorlati szakembereken keresztül erősen kötődik a befektetők és az államok közötti magánjogi vitarendezéshez és a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodáshoz, történelmi és szociológiai okból nagy szerepe van a nemzetközi magánjogi, kereskedelmi jogi analógiákat előtérbe helyező elméleteknek is. Végül olyanok is vannak, akik a beruházásvédelem és a beruházásvédelmi vitarendezés szerepét a nemzeti alkotmányos-közigazgatási kontrollal rokonítják.”⁵

Az Európai Unió egyre aktívabb szerepet vállalt a beruházásvédelem területén az utóbbi közel húsz évben, ami számos konfliktushoz vezetett. Jelentős átalakulás történt a nemzetközi és az uniós beruházásvédelmi szabályokban, valamint a vitarendezési mechanizmusokban, beleértve a választottbírási eljárásokat is. Kezdetét vette egy új uniós beruházásvédelmi

⁴ Lásd például: Vattenfall AB, Vattenfall Europe AG, Vattenfall Europe Generation AG v. Federal Republic of Germany (I), ICSID Case No. ARB/09/6. Elérhető: <https://investmentpolicy.unctad.org/investment-dispute-settlement/cases/329/vattenfall-v-germany-i> (letöltés: 2019. december 5.)

⁵ KATONA János: *A beruházásvédelem reformja és az EU formálódó beruházásvédelmi politikája – pillanatkép*, Európai Jog, 2015/4., 9.

politika kialakítása, amely sokszor „összeütközni” látszik a nemzetközi egyezményeken alapuló beruházásvédelemmel, akár a szabályozást, a vitarendezést, vagy akár a választottbíróági eljárást nézzük. A két dimenzió között az összeütközést jelentette többek között a tagállamok egymással kötött kétoldalú beruházási egyezményeinek (intra-EU BIT) uniós joggal való összeegyeztethetőségének kérdésköre. Ebben az esetben az összeegyeztethetőség abban áll, hogy van-e a tagállamoknak hatásköre BIT-ek útján vagy más módon szabályozni a tagállamok közötti beruházásokat, tekintettel például a letelepedés és a tőke szabad mozgására vonatkozó szabályokkal való átfedésekre.

A XX. században, kifejezetten a második világháborús időszakot követően, jelentősen nőtt a külföldi befektetők és befektetéseiknek világgazdaságban betöltött szerepe, mindez azt eredményezte, hogy az aktívabb szerepvállalással együtt a beruházásokkal kapcsolatos viták száma is megugrott. A külföldi befektetők gyakran nem bíztak a helyi, nemzeti bíróságokban (különösen a fejlődő országokban), ezért olyan független vitarendezési mechanizmust próbáltak beiktatni, amely hatékonyan kezeli az esetlegesen felmerülő beruházási jogvitákat. Az elmúlt évtizedekben nagy népszerűség övezte a már korábban említett ISDS intézményét e területen, ugyanis a vitarendezési mechanizmus legfőbb erényének az tekinthető, hogy biztosítja, a fogadó államnak és a külföldi befektetőnek, hogy beruházással kapcsolatos vitájukat egy független, nemzetközi választottbíróági fórum elé vigyék. Az eljárásra a befektetést fogadó állam által kötött bilaterális beruházási egyezmény (vagy olyan többoldalú egyezmény, amely tartalmaz beruházásvédelmi rendelkezéseket) biztosít jogalapot, így a nemzetközi közjogi egyezmény szabályainak megsértése esetén a befektető a fogadó állam ellen közvetlenül választottbíróóság előtt, a nemzetközi kereskedelmi választottbíróági eljáráshoz hasonló keretek között kereshet jogorvoslatot. Mostanra a beruházásvédelmi jogviták rendezésének elsődleges fóruma az 1965-ben létrehozott Beruházási Viták Rendezésének Nemzetközi Központja, az ICSID (*International Centre for Settlement of Investment Disputes*)⁶ lett.

Igaz, hogy az ISDS eljárás nagy népszerűségnek örvendett az elmúlt évtizedekben, azonban azzal kapcsolatban számos kritika is jelentkezett. A nyugati és a fejlődő államok szakértői és aktivistái részéről érkező kritikák többnyire az eljárás aszimmetrikus jellegét, az állítólagosan a befektetőknek kedvező választottbírókat, az egységes gyakorlat és értelmezés, valamint a transzparencia és a helyi közösségek részvételének hiányát hangsúlyozzák. A kritikusok szerint ezek az ISDS eljáráson belüli „anomáliák” káros hatással vannak a fogadó államra nézve a közérdekű szabályozás tekintetében, mert nehezítik a külföldi befektetők érdekeivel ellentétes jogszabályok, intézkedések meghozatalát vagy azok végrehajtását.⁷

Az ISDS eljárás jelentőségét mutatja, hogy az elmúlt években az ISDS eljáráson alapuló ügyek száma jelentősen megnőtt, Magyarországnak például már tizenhét ISDS ügye⁸ volt. Ennek eredményeképpen, hogy a beruházási választottbíróági vitarendezési eljárások száma folyamatos növekedést mutat, egyre nő a beruházásvédelmi jogvitákban hozott döntések

⁶ Az 1965-ös Washingtoni Egyezmény (ICSID Egyezmény) hozta létre.

⁷ HAJDU Gábor: *A beruházó és az állam közötti vitarendezési (ISDS) eljárás és annak aktuális kritikái*, Szegedi Tudományegyetem (SZTE), Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Szeged, 2022. 7.

⁸ 16 ügyet már lezártak egy 2021-ben indult eljárás (MacKenzie v. Hungary, ICSID Case No. ARB/21/66) még folyamatban van. Az ügyeket lásd: <https://investmentpolicy.unctad.org/investment-dispute-settlement/country/94/hungary/respondent> (letöltés: 2024. április 28.)

száma, egyre nagyobb a releváns joganyag. Az egymástól független, önálló választottbírószági tanácsokat a korábbi tanácsok döntései formálisan nem kötik, már csak azért sem, mert a döntések jogalapja jogesetenként általában különböző beruházási megállapodás. Ugyanakkor az egyezményekben szereplő hasonló megfogalmazású rendelkezések értelmezésekor a bíróságok általában figyelembe veszik a korábbi döntéseket, és ha valamely korábban kialakult gyakorlattól el kívánnak térni, akkor az eltérést megindokolják.⁹

Az ISDS eljárás fontosságát nem pusztán csak az ügyek nagy száma határozza meg, hanem az azokhoz kapcsolódó jelentős költségek is. A bíróságok által megállapított kártérítési összegek akár a több tízmillió US dollárt is elérhetik, miközben az eljárási költségek (adminisztrációs és a felek jogi képviselője) is milliós (US dollár) nagyságrendűek lehetnek. Az ISDS ügyek komoly anyagi következményekkel járhatnak a fogadó államokra nézve (függetlenül attól, hogy a választottbírószág megállapítja-e a jogsértést és az ítélet kötelezi-e kártérítés fizetésére), így ez potenciálisan káros hatást gyakorolhat rájuk.

I.3. A kutatás módszere

Az értekezés elsősorban a téma jellegéből adódóan a kvalitatív kutatásra helyezi a hangsúlyt, ugyanis a kutatási kérdésekre történő válaszadás okán szükséges a nemzetközi beruházási rendszert, az ISDS eljárást és az Európai Unió beruházásvédelmi szabályozási hátterét történeti és rendszertani környezetbe helyezni. Azonosítanunk kell ezek legjellemzőbb tulajdonságait és körül kell határolnunk azokat problémaköröket, kritikákat, amelyek akár a globális szintű beruházásvédelmi rendszert, akár az Európai Unió beruházási politikáját, szabályozását érintik.

Az értekezésben láthatunk történeti és jogdogmatikai elemzést és megjelenik a jogösszehasonlítás és a joggyakorlat-elemzés. Továbbá az interdiszciplináris megközelítés is hangsúlyt kap, gazdaságtudományi módszertan is megjelenik a dolgozatban a nemzetközi beruházási jog fejlődése kapcsán.

A történeti és jogdogmatikai módszer magában foglalja a témában releváns jogi szövegek normatív elemzését, beleértve a nemzetközi szerződéseket, az uniós és hazai jogszabályokat. Tartalmazza továbbá a jogi szövegek alapvető célkitűzéseinek, a beruházásvédelem alapvető normáinak és a befektető-állam vitarendezés szerződéses garanciáinak (BIT klauzulák) vizsgálatát. A kutatás az általában vett globális szintű és az uniós szintű szabályokra és beruházási rendszerre összpontosít inkább, mintsem egy konkrét állam, vagy államok (akár az EU tagállamainak) beruházási szabályainak és beruházási jogvitáinak részletes és átfogó vizsgálatára.

A jogtörténeti módszer segíti a jelenlegi befektetési rendszerek és azon belül az ISDS eljárás, valamint jövőbeli trendjeik megértését. Ez a módszer egyrészt azért fontos, mert lehetővé teszi az államok nemzetközi beruházási jogi rendszerre adott reakciójának vizsgálatát, és eljutunk oda, hogy jelenleg milyen lehetséges reformok, új eszközök jelentek meg e területen. A nemzetközi beruházási rendszerrel kapcsolatban fennálló vélemények érzékeléséhez elengedhetetlen a beruházási politika fejlődésének történeti vonatkozásainak megértése. Másrészt ezáltal az ISDS eljárást összefüggésben tudjuk vizsgálni a beruházásvédelmi joggal.

⁹ KATONA János: *Nemzetközi beruházásvédelem – alkotmányossági kételyek*, Európai Jog, 2014/1., 3.

Az ISDS eljárás eredete és fejlődése szorosan összekapcsolódik a beruházásvédelmi joggal, és gyakorlatilag egy elválaszthatatlan részét jelenti, képezi annak. Ezért célszerű a specifikus helyett általánosabb megközelítést alkalmazni, és először a beruházásvédelmi jog történetét tárgyalni, majd csak azt követően áttérni az ISDS eljárás történetének részletes bemutatására. Ezáltal világossá válik, hogy mi vezetett végül az ISDS eljárás megjelenéséhez és elterjedéséhez a XX. században, milyen külföldi befektetői és fogadó állami érdekek játszottak szerepet ebben a folyamatban. Ezek az érdekek kulcsfontosságúak az ISDS eljárás jellemzőinek és kritikáinak értelmezése szempontjából. Ezen túlmenően a disszertáció más tudományágak – például politika és gazdaság – módszertanát is integrálja, hogy még inkább érthető legyen a nemzetközi beruházási jog fejlődése.

Az Európai Unió beruházási vitarendezésével kapcsolatos törekvései elemzése során megjelenik az összehasonlító módszer alkalmazása is.

I.4. Az értekezés felépítése

Az első és a második fejezet a nemzetközi beruházási jog fejlődését, annak forrásait, az alapvető doktrínákat, és a terület alapvető terminológiáinak árnyalatait mutatja be. A harmadik és negyedik fejezet az ISDS eljárás lényeges jellemzőinek vizsgálatára fókuszál, áttekinti általánosságban a befektető-állam vitarendezési mechanizmus jogalapját képező beruházási megállapodásokat, azok jellemző klauzuláit, valamint az ISDS-el kapcsolatos tipikus eljárási rendszereket és nem utolsósorban az aktuális kritikákat. Az egyes jellegzetességek meghatározása fontos, mert a kritikák nagy része ezekre a jellemzőkre épül, így ezeknek a tulajdonságoknak a megismerése elengedhetetlen a téma alapos feldolgozásához. Az ISDS eljárást vizsgálva nagyon fontos kitérni a rendelkezésre álló eljárási rendszerekre is. Az értekezés a beruházási jogviták tekintetében legjellemzőbb eljárását az ICSID eljárást emeli ki, de röviden szót ejt az UNCITRAL szabályai szerinti eljárásáról is. Utóbbinak részletes bemutatása nem célja a disszertációnak. Az eljárási rendszerek elméleti megalapozása fontos a kritikák elemzése tekintetében is.

Az ötödik és hatodik fejezet bemutatja az Európai Unió külföldi befektetésekkel és azok védelmével kapcsolatos fókuszpontjait: beruházási szakpolitikáját és szabályrendszerének kialakulását, közvetlen külföldi befektetésekkel kapcsolatos szabályait, az ISDS területén tett reformtörekvéseit. Utóbbi esetében elemzésre kerül az úgynevezett beruházási bírósági rendszer, ennek keretében vizsgáljuk, hogy vajon ez az új, tervezett rendszer mennyiben lehet alkalmas az ISDS eljárás helyettesítésére (felváltására?). Végül, de nem utolsósorban az uniós és a nemzetközi jog konfliktusát szemléltetjük egy mára már „legendává” vált intra-EU BIT alapján indított választottbírói ügy és egy magyar vonatkozású jogvita kapcsán.

1.5. A kutatás kihívásai és korlátjai

A kutatás során számos kihívás és korlát merült fel, amelyek hatással voltak a beruházási jog, a beruházásvédelmi mechanizmusok és a beruházási választottbíráskodás elemzésére. Számos beruházásvédelmi egyezményvel kapcsolatos és egyéb releváns dokumentum (főképp választottbírói döntések) nem, vagy csak korlátozottan hozzáférhető a nyilvánosság számára. Ez a hiányosság komoly nehézséget okozott. Elképzelhető, hogy ezekből a dokumentumokból akár konkrét reformtörekvések is kiolvashatók lennének, amelyek a

kutatás alapját és irányát akár más irányba is terelhetnék volna. A dokumentumok titkossága egyfajta gátat szab a kutatói munkának, amely feltárhatná az esetleges problémákat és azokra megoldási javaslatokat adhatna. Emiatt volt szükséges a téma általánosabb szinten történő megközelítése. A vizsgált jogterület szerteágazó jellege miatt kihívást jelentett a kutatási irány pontos lehatárolása is, hiszen a téma nem csak jogtudományi, hanem közgazdaságtani és gazdaságpolitikai szempontból is sokrétű.

1.6. Hipotézisek

A nemzetközi beruházásvédelmi rendszer vizsgálatakor számos problémával és az ezekre reflektáló kritikákkal találkozhatunk.

- 1. hipotézis: A beruházásvédelem hagyományosnak tekinthető jogérvényesítési rendszerei egyrésztől hatékony jogvédelmet biztosítanak a feleknek, másrésztől ugyanakkor a hagyományos igazságszolgáltatási rendszerrel szemben támasztott követelmények – úgy, mint például a jogbiztonság, átláthatóság, pártatlanság, függetlenség, kutathatóság – hiánya miatt a jogérvényesítési rendszer szintlépése, fejlődése akadályokba ütközik.**

Napjainkban a beruházási jog egy olyan ütköző zóna, ahol a nemzetközi közjog – és mint speciális terület a nemzetközi beruházási jog – és az Európai Unió joga között konfliktus figyelhető meg a nemzetközi közjog oldaláról nézve.

- 2. hipotézis: Az Európai unió belső piaci szabályozása és a beruházásvédelem nemzetközi közjogi szabályai között fennálló, feloldhatatlannak tűnő konfliktus kizárólag az Európai jog elsőbbsége perspektívájából kezelhető következetesen.**

Az Európai Unió Bíróságának elmúlt években hozott döntései miatt az EU-n belüli beruházási jogvitákban született ítéletek elismerése és végrehajtása az uniós jog alapján mára komoly kihívások elé került.

- 3. hipotézis: Az uniós tagállamok az Európai Unió oldaláról lettek érdekeltek abban, hogy egy nemzetközi szerződésen alapuló kötelezettségüket ne tartsák be.**

A beruházási választottbíróság, mint a befektető-állam vitarendezés (ISDS) leggyakoribb formája, több mint fél évtizede intenzív vizsgálat és reformtárgyalás célpontja, számos aggály miatt. A rendszer legitimitása és létjogosultsága megkérdőjeleződött. Az Európai Unió az államok által feltárt aggodalmakra válaszolva megoldásként az ISDS jelenlegi rendszerének felváltását képzelel el.

- 4. hipotézis: Az Európai Unió beruházási jogvitáinak rendezésére kizárólag egy, az EU Bíróságától külön álló, a meglévő beruházási választottbírósági rendszer legjobb gyakorlatait egyesítő állandó bíróság létrehozása szolgálna.**

Az értekezés az egyes fejezetekben fellelhető kutatási kérdések mentén kívánt az itt megfogalmazott állításokra válaszokat adni.

II. AZ ÉRTEKEZÉS ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEI

A 17. századtól napjainkig a nemzetközi beruházási jog nagy fejlődésen ment keresztül. Az idő távlatából láthatjuk, hogy a nemzetközi beruházási jog fő „eszközei” eleinte a barátsági, kereskedelmi és hajózási szerződések voltak, majd kétoldalú beruházási egyezményekkel, multilaterális megállapodásokkal, a nemzetközi szokásjoggal, nemzeti jogszabályokkal és a gyakran vitát kiváltó választottbírósi gyakorlattal bővült a beruházási jog forrásainak tára. A kizárólag nemzeti szabályokon alapuló beruházási jogvitákkal kapcsolatos vitarendezés egészen az államok közötti a beruházási ügyeket szabályozó két- vagy többoldalú egyezmények alkalmazásáig fejlődött. Fontos azonban kiemelni azt, hogy mindez idáig a tőkeimportáló és a tőkeexportáló államok közötti ellentétek akadályozták, hogy a külföldiekkel és a külföldi tulajdonnal való bánásmód nemzetközi jogi minimumát kodifikálják, valamint, hogy egy olyan átfogó nemzetközi megállapodást kössenek a beruházásvédelem területén, mint amilyen például a nemzetközi kereskedelem terén is létrejött. Az OECD keretein belül 1995-ben megkezdett többoldalú beruházási megállapodásról szóló tárgyalások nem vezettek eredményre. Ennek hiányában a beruházási jog fő pillére továbbra is a kétoldalú beruházási egyezmények rendszere maradt, amelyek mellett „aktív szereplőként” megjelennek olyan két-vagy többoldalú (szabadkereskedelmi) egyezmények, amelyek tartalmazznak rendelkezéseket a külföldi befektetők védelmével kapcsolatban, vagy olyan (multilaterális) egyezmények, amelyek segítik a beruházási jogviták rendezését. A kétoldalú beruházási egyezmények – vagy olyan egyéb megállapodások, amelynek fejezetei tartalmazznak beruházásvédelemmel kapcsolatos szabályokat –, mint a nemzetközi beruházási jog legfontosabb eszközei, magukban foglalják a nemzetközi beruházási jog fő elveit, mint például a legnagyobb kedvezmény, a nemzeti elbánás, a tisztességes és méltányos elbánás elvét és a kisajátítás kompenzációját.

Lényeges azon tény hangsúlyozása, hogy a beruházásvédelmi jogban és a beruházási szerződéses gyakorlatban új jelenségek figyelhetők meg. Több olyan ország is, mely korábban tőkeimportőrként volt jelen e területen, most tőkeexportőrként tevékenykedik, amely természetesen módosítja az érdekeit is. Az ilyen változások mellett új szempontok – és ezzel egyidejűleg új kihívások¹⁰ – is előtérbe kerülnek a beruházásvédelmi jogban, mint például a környezetvédelem vagy akár a fenntartható fejlődés szükségességének hangsúlyozása. Az ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciája (UNCTAD) 2012-ben kiadta a Fenntartható fejlődést biztosító beruházási politika című dokumentumát,¹¹ melyben ajánlásokat és tanácsokat fogalmazott meg a fejlődő államok számára a nemzetközi beruházási egyezmények megkötésével kapcsolatban. Továbbá fontos azt a tényt is kiemelni, hogy az Európai Unió egyre nagyobb szerepet tölt be a külföldi befektetések terén, amely jelentős hatással bír napjainkban a külföldi befektetések védelmének területén és a beruházási vitarendezés dimenziójában.

A disszertáció célja egyrészt a nemzetközi beruházási rendszerrel kapcsolatos problémakörök feltárása, valamint az Európai Unió beruházási rendszerének a nemzetközi beruházási rendszerre gyakorolt hatásának – és fordítva is –, illetve többek között az államok,

¹⁰ Lásd például: SÁNDOR Lénárd: *A beruházások védelmének környezetjogi kihívásai*, Európai Jog, 2017/3., 8-18.

¹¹ http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/diaepcb2012d5_en.pdf (2024. január 19.)

az Európai Unió intézményei, a szakértők, az aktivisták részéről az ISDS rendszerére adott válaszok vizsgálata volt.

Másrésről az értekezés az Európai Unió beruházási politikájának vizsgálatára összpontosított, amely közvetlenül érintette az Unión belüli BIT-eket, az unió tagállamai közötti beruházási viták rendezését, köztük Magyarországot is. Napjainkban Magyarország és az Unió tagállamainak jövőbeni beruházási rendszerét erősen befolyásolja az Európai Unió beruházási politikája. A Lisszaboni Szerződés előtt az Európai Unió tagállamait arra ösztönözték, hogy kössenek kétoldalú beruházási egyezményeket, miközben az EU a külföldi befektetések liberalizációját biztosította, és a szabadkereskedelmi megállapodások tárgyalására összpontosított. A Lisszaboni Szerződés felhagyott ezzel a „kettősséggel”, és az EU-ra ruházta a közvetlen külföldi befektetésekkel kapcsolatos hatásköröket, beleértve a nem uniós államokkal való két-vagy többoldalú beruházási megállapodások tárgyalását és megkötését is. Azonban ami hiányzott a Lisszaboni Szerződésből, és a gyakorlatban is kérdéssé vált, azok az átmeneti rendelkezések voltak, amelyek tisztázták volna az EU-n kívüli kétoldalú beruházási egyezmények státuszát. Az EuB 2/15. sz. véleménye azonban egyértelművé tette, hogy az uniós kereskedelmi és beruházási megállapodásokban szereplő befektető-állam vitarendezési mechanizmusokkal kapcsolatos hatáskör megosztott az EU és a tagállamok között.

A kutatás során megfogalmazott hipotézisekre az alábbiak szerint kívánunk reflektálni.

II. 1. Az ISDS kritikái

TÉZIS 1: A rendszerrel szemben valóban fennálltak és jelenleg is fennállnak kritikák, viszont az igazságügyi reform ezek közül többet kellő mértékben orvosolt, és a rendszerrel szembeni bizonytalanságok a kutatás végére nagymértékben csökkentek. Az ICSID reform az ISDS-t és az ICSID-szabályokat a változó időkhöz igazította, amelyeknek meggyengült pozíciója a jövőben erősödhet.

Az első hipotézis alátámasztása érdekében szükséges volt részletesen megvizsgálni azt, hogy a jelenlegi rezsím miként biztosítja a jogérvényesítést a nemzetközi beruházások területén. Másrészt, amennyiben az ISDS eljárásra érkező kritikák – akár elméleti, akár gyakorlati szempontból – valósak és így a jogérvényesítési rendszerrel szemben támasztott követelmények nem teljesülnek, milyen lehetőség áll rendelkezésre a problémák megoldására.

A fogadó államok nemzetközi beruházási rendszerre adott negatív reakciója tükröződött a befektető-állam vitarendezési mechanizmussal és a nemzetközi beruházási választottbíróságokkal szembeni kritikájában. Ahogy az ISDS eljárások száma rohamosan emelkedett, úgy nőtt a tipikusan fogadó államnak számító válaszadók elégedetlensége, az ICSID a befektetők és a szerződő államok negatív bírálatának célpontja lett.

A fogadó államok többsége felismerte, hogy a befektető-állam vitarendezés nem kedvező számukra és a beruházási rendszerük számára sem (például a túlzottan magas megítélt kártérítési összegek, az állam közérdekű szabályozáshoz való jogának sérelme). Egyes vélemények szerint a rendszer megreformálása időszerű volt, mivel a kétoldalú beruházási egyezmények nagy része több évtizedes múltra tekint vissza. Az ICSID Egyezmény, valamint a BIT-ek felmondási és megújítási hullámát indította el a beruházási választottbírósággal

szembeni negatív megítélés, valamint a fogadó országok közérdekének védelme és biztosítása. A nemzetközi beruházási jog „ellenállással és változással” szembesült.

Emellett nemzetközi szervezetek módosítási és reformfolyamatokról szóló tárgyalásokat kezdeményeztek a népszerűségét fokozatosan elvesztő nemzetközi beruházási rendszer egyensúlyba hozása érdekében. A legtöbb szervezet – köztük az ICSID, az UNCITRAL és az Európai Unió is – eljárási módosításokat javasolt a BIT-eken alapuló választottbírói eljárásokhoz, például a pártatlan bírói tisztség és a választottbírók fellebbviteli rendszerének bevezetését.

A kutatás kezdeti szakaszában még kérdéses volt az, hogy sor kerül-e reformokra, és ha igen, pontosan mi lenne az. Most már azonban világos, hogy a 2016 októberében elindult, az ICSID Egyezmény ötödik módosítási folyamata reflektált a kritikákra (legalábbis egy részükre), és egy széles körű konzultációs folyamatot lezárva az ICSID Egyezmény részes államainak képviselői 2022. március 21-én jóváhagyták a változtatásokat. Az ICSID Egyezmény átfogó módosításai, beleértve a választottbírói szabályokat is 2022. július 1-jén léptek hatályba.

Az ISDS-el és így az ICSID-el szembeni kritikák főként az eljárások átláthatóságára, a választottbírói határozatok következetlenségére és végrehajtására, az időigényes és költséges eljárásokra, valamint a választottbírók pártatlanságára vonatkoztak.

A transzparencia hiánya számos negatív hatással van a nemzetközi beruházási jogra és a vitarendezésre. Egyrészt gyengíti az ISDS rendszer legitimitását és az így hozott döntéseket, másrészt kizárja annak a lehetőségét, hogy hozzáférhetőek legyenek a döntések, amelyek magyarázatot adhatnának a beruházási megállapodások gyakorlati megítélésére. Végül pedig az átláthatóság hiánya közvetlenül vagy közvetve sértheti a közvélemény információhoz való jogát. A beruházási szerződéses jogviták gyakran – de nem kizárólagosan – a természeti erőforrásokhoz, a környezetvédelmi és egészségügyi szabályozáshoz kapcsolódó közérdeket, vagy az állami költségvetést, az adófizetőket szorosan érintő kérdésekből fakadnak, ezért a vita tárgya nagy jelentőséggel bír a fogadó állam lakossága számára. Az ICSID új szabályozása értelmében minden egyes ítélet és kiegészítő, helyesbítési, értelmezési, felülvizsgálati, illetve megsemmisítési határozat, valamint a meghallgatásokról készült felvételek és jegyzőkönyvek közzététele kötelező a felek beleegyezésével. Ennek hiányában az ICSID kivonatokat tesz közzé, amely során bizalmas vagy védett információ nem kerül nyilvánosságra. Az átláthatósági reformok áttörést jelentenek az eddigi, ICSID választottbírói eljárásokra alkalmazandó szabályok tekintetében.

A beruházási választottbírók következetlen döntéseit az okozza, hogy minden ügy eltérő beruházási egyezményen alapul és eseti jelleggel zajlik. Egyes szakemberek támogatták a következetesség gondolatát a döntésekben, annak érdekében, hogy az növelje a kiszámíthatóságot, és így a jogbiztonságot. Ezen állásponttal szemben más kritikusok kijelentették, hogy a választottbíróknak potenciális jogalkotói felhatalmazása több kárt okoz, mint hasznot, és az ellentmondásos döntések lehetséges megoldása a fellebbezési mechanizmus bevezetése lenne.

Véleményünk szerint a választottbírói határozatok következetlenségének problémakörét a fellebbezési mechanizmus bevezetése nem biztos, hogy orvosolhatná, hiszen egyrészt ehhez

egy integrált vitarendezési mechanizmusra lenne szükség, amelyet azonban több ezer, eltérő megfogalmazású kétoldalú beruházási egyezményrel nehéz megvalósítani.

Másrészt azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a nemzetközi beruházási terület nem alkotott egységes anyagi jogi eszközöket, különféle beruházási megállapodásokon, és csak részben egységesített eljárási szabályokon alapul, amelyek bíróságokként eltérőek.

Harmadrészt pedig az ISDS választottbírósági eljárás egyik kedvező preferenciája az eljárás véglegessége, amely a fellebbezési mechanizmus hiányát jelenti, így – ellenben a nemzeti rendes bíróságokkal – a rendes jogorvoslat kizárt. Javaslatként fogalmazhatjuk meg, hogy az államok megfontolhatják egy fellebbviteli rendszer bevezetését az ISDS mechanizmusába, amennyiben úgy ítélik meg, hogy a hatékony jogérvényesítés ezáltal valósítható meg leginkább.

A beruházási választottbírósági eljárással szembeni kritikák egyike annak expenzív jellegére vonatkozik. Az ISDS eljárásokban az államok sok esetben magas kártérítési és eljárási összegek megfizetésére kényszerülnek, így az eljárásokban való részvétel egyes államokra nézve akár jelentős terhet is jelenthet. Ugyanakkor, nem tekinthetünk el azon tényről, hogy az ISDS eljárás – bármennyire nem kedvező az államok részére – és az abban történő részvétel fontos az államok gazdasági szükségéhez, hiszen így szerezhet külföldi tőkét.

A gyakorlatban többnyire a felek saját maguk viselik a jogtanácsosok, szakértők és tanúk díjait és költségeit, a bírósági költségek (a választottbírók és választottbírósági intézmények díjai és költségei, beleértve az *ad hoc* választottbírósági titkársági szolgáltatásokat is) pedig megoszlanak a felek között. A bírósági költségek a felek költségeihez képest alacsonyabbak, tehát a döntő problémát ezen kiadások jelentik. A magas ügyvédi díjak gyakran az ügy összetettsége és a felek magatartása miatt (például egy kevésbé tapasztalt jogtanácsost vonnak be az eljárásba) alakulnak ki, amely így akár hosszabb és költségesebb választottbírósági eljárást eredményezhet. Az összköltségek redukálása érdekében szükséges olyan megoldások alkalmazását mérlegelni, mint például az alaptalan keresetek elutasítása, valamint olyan kritériumokat bevezetni, amelyek a költségek következetes megosztását eredményezik. A 2003-as ICSID-szabályokkal ellentétben a 2022-es módosított szabályok előírják, hogy a bíróságok mérlegeljenek bizonyos tényezőket a költségek felosztása során. Ez többek között magában foglalja az eljárás vagy annak bármely része kimenetelét, a felek eljárás során tanúsított magatartását, a kérdések összetettségét és az igényelt költségek észszerűségét. Az új szabályozás lényegesen megváltoztatja az ISDS korábbi „gyakorlatát”, ahol a bíróság költségmegosztással kapcsolatos döntése a „*pay your own way*” elven alapult. A fentiekén túl a módosítások lehetővé teszik a választottbíróság számára, hogy biztosítékot követeljen a felektől a költségek fedezésére, amely során mérlegelésre kerül például a fél azon képessége és hajlandósága, hogy eleget tegyen egy kedvezőtlen határozatnak, továbbá a felek eljárás során tanúsított magatartása is.

Véleményünk szerint a módosítások bevezetésének időszerűsége vitathatatlan, általánosságban elmondható, hogy minden olyan reform, amely vélhetően nagyobb következetességet eredményez az ítélkezési gyakorlatban, valószínűleg a költségek csökkenését is eredményezi.

A költségek növekvő mértékéhez szorosan kapcsolódik az eljárások időtartamának elhúzódása is. A gyakran hosszadalmas eljárások kezelésére is reflektált a 2022-es reform. A gyorsított választottbírói eljárásra vonatkozó új szabályok üdvözlendők, azonban ez az eljárási mód végső soron a felek beleegyezésétől függ, mivel ez nem jelent számukra kötelezettséget, tehát választhatják a „rendes eljárást”. Az új szabályok szerint – a gyorsított eljárás igénybevétele nélkül is – a választottbírósnak a lehető leghamarabb, de legkésőbb az utolsó beadvány benyújtását követő 240 napon belül meg kell hoznia döntését.

A választottbírók pártatlanságát vizsgálva aggályosnak tekinthető az úgynevezett „forgóajtó-jelenség”, amely mögött az egyes ügyekben részt vevő választottbírók, jogi képviselők és szakértők szerepének felcserélése áll. A választottbírói és az érdekképviseleti szerepek közötti átmenetek a vitarendezés integritását kérdőjelezhetik meg. Vitahatatlan az olyan működési elvek bevezetésének szükségessége, amelyek az ezekből a szerepkörökből eredő esetleges konfliktusok mérséklését és nyomon követését, valamint a választottbírók pártatlanságát biztosíthatják.

A kutatási eredmények és fentiekben megfogalmazottak alapján azon álláspontot képviseljük, hogy a beruházási vitarendezés ezen lehetőségét érdemes megtartani, viszont az eljárási reformok időszerűek és szükségesek voltak. Nem célszerű az ISDS-en (ICSID Egyezményen) kívüli új szabályozó rendszert létrehozni, mivel az a beruházási vitarendezési mechanizmus szétrendezéséhez, sőt a rendszeren belüli jogbizonytalansághoz vezethet (például egymásnak még inkább ellentmondó választottbírói ítéletek). Ráadásul egy ilyen helyzet biztosan nem járul hozzá a rendszer fejlődéséhez.

Meglátásunk szerint a 2022-es ICSID szabályok igyekeznek megoldást nyújtani a leggyakoribb kritikákra és mindeközben törekednek megteremteni a megfelelő egyensúlyt a külföldi befektetők és az államok érdekei között.

A módosítások innovatív lépést jelentenek a beruházási választottbíráskodás átláthatóbb és hatékonyabb rendszere felé, azonban még nem tudhatjuk, hogy az aktualizált szabályok a gyakorlatban milyen mértékben eredményezik majd az ICSID eljárások nagyobb átláthatóságát, hatékonyságát. A kutatás további iránya erre mutathat.

Annak ellenére, hogy az elmúlt évek fejleményeinek hatására az ISDS pozíciója megkérdőjeleződött megállapítható, hogy az ISDS rendszer alkalmas lehet arra, hogy – hasonlóan a 2000-es évek elejéhez – a jövőben újra a beruházási jogviták egyedülálló és hatékony vitarendezési eszközévé váljon globális szinten. A meglévő rendszer működik, és a változó időkhöz kell igazítani, hogy jobban támogassa a világgazdasági rendszert.

II. 2. Az Európai Unió térnyerése a közvetlen külföldi befektetések terén

TÉZIS 2: Az EuB joggyakorlatából, így az *Achmea* – és a későbbi *Komstroy* és *PL Holding* – ügyben hozott döntéséből, illetve a *Termination Agreement* ratifikálásából – amely megállapodással a tagállamok az intra-EU BIT-eket felmondták és a BIT-ek által garantált biztosítéki rendszer megszűnt – egyértelműen következtethetünk az EU közvetlen külföldi befektetésekkel és a beruházási viták rendezésével kapcsolatos elképzeléseire. Az intra-EU BIT-ek és az Energia Charta Egyezmény választottbírói kikötései nem egyeztethetők össze az uniós joggal, mivel az ilyen záradékok hátrányosan

érinthetik az uniós jog integritását, sérthetik többek között a kölcsönös bizalom és az uniós jog autonómiájának elvét.

Megállapítható, hogy nem oly régen fennállt olyan időszak, amelyben a nemzetközi beruházási jog és a beruházási megállapodásokba foglalt befektető-állam vitarendezésre vonatkozó rendelkezések, valamint az Európai Unió Szerződesei egymás mellett békésen éltek, alkalomadtán némi érintkezéssel.

Valójában ez volt az az időszak, amikor az uniós tagállamok közötti BIT-ek körülbelül a felét alkották a világszerte több, mint 3000 beruházási megállapodásnak. Ekkor került aláírásra az EU, a tagállamok és egyéb szerződő felek között az Energia Charta Egyezmény, továbbá elfogadásra kerültek annak ISDS rendelkezései. Ezen periódus alatt az EU aktívan ösztönözte tagjelölt államait kormányközi beruházási megállapodások aláírására annak érdekében, hogy további jogi stabilitást biztosítsanak, és ezáltal érdekeltek legyenek az égetően szükséges külföldi befektetések iránt az EU-hoz való csatlakozásuk előtt.

Miközben folyamatosan nőtt a megkötött nemzetközi beruházási megállapodások száma, és ennek következtében az ISDS-viták száma is, jelentős változások történtek az uniós jogrendben, amely az addigi harmonikus időszaknak meglehetősen hirtelen vetett véget. Az Európai Bizottság EU-n belüli beruházási választottbírósi eljárások megszüntetésére irányuló tevékenysége, valamint az Európai Unió Bíróságának ehhez nyújtott, döntőnek bizonyuló segítsége nagy feltűnést és figyelmet váltott ki világszerte a beruházási viták rendezésének dimenziójában.

Az EU szemszögéből nézve megállapítható, hogy az *Eastern Sugar* ügyben mutatkoztak az intra-EU BIT alapján történő nemzetközi beruházási választottbíráskodás és az uniós jog összeegyeztethetlenségének első jelei. Az eljárás során a Cseh Köztársaság több uniós jogi kifogást emelt a választottbírósi joghatósága ellen, amelyeket azonban elutasítottak.

A dilemmát kiváltó okok az uniós jog értelmezéséből fakadnak, úgy mint az Unió jogának autonómiája, következetessége, egységessége és teljes körű alkalmazása, és tágabb értelemben az EuB, mint az Unió egész területének „legfelsőbb bírósága” végső jogértelmezési jogköre, valamennyi esetben.

Az Európai Unión belüli kétoldalú beruházási egyezmények jövője nyilvánvalóvá vált, miután az EuB meghozta mérföldkőnek számító döntését az *Achmea kontra Szlovák Köztársaság* ügyben. Az EuB megállapította, hogy az EU-n belüli kétoldalú beruházási egyezményekben szereplő beruházási választottbírósi klauzulák sértik az Unió jogát, és diszkriminatív jellegűek, tehát ellentmond az Európai Unió jogi természetének. Ennek eredményeként az Európai Unió huszonhárom tagállama 2020 májusában aláírta a kétoldalú beruházási megállapodások felmondásáról szóló megállapodást (*Termination Agreement*).

Kiemelendő, hogy a *Termination Agreement* a preambulumban kifejezetten rögzíti, hogy az Energia Charta Egyezmény 26. cikke alapján folytatott, EU-n belüli eljárásokra nem terjed ki a megállapodás. Ennek az az oka, hogy az ECT újratárgyalása jelenleg is folyamatban van, így az EU tagállamai úgy döntöttek, hogy magában a BIT-eket megszüntető megállapodásban nem foglalkoznak az ECT-vel.

Ezzel párhuzamosan az Európai Bizottság mélyítette a konfliktust azzal, hogy gyakorlatilag minden EU-n belüli, a választottbírók és a hazai bíróságok előtti – mind az intra-EU BIT-en, mind az ECT-n alapuló – jogvitában *amicus curiae*-ként beavatkozott. A Bizottságnak azonban mindez idáig nem sikerült meggyőznie a választottbírókat arról az álláspontjáról, hogy az uniós jog akadályozza őket joghatóságuk gyakorlásában. Ezzel szemben a tagállami bíróságok alkalmazzák – mint például a vizsgált *Sodexo v. Hungary* ügyben is – az *Achmea* ítéletet.

A konfliktus tovább gyűrűzik az ECT-re is. Míg az EuB *Komstroy* ügyben hozott ítéletéig magabiztosan lehetett érvelni amellett, hogy az *Achmea* ítélet és az uniós tagállamok *Achmea* utáni intézkedéseinek hatása és következményei az intra-EU BIT-ekre korlátozódtak, addig a *Komstroy* ítélet megerősítette, hogy az *Achmea* döntés ugyanúgy vonatkozik az „EU-hoz kötődő” ECT-n alapuló jogvitákra is. A *Komstroy* ügy nem érintett sem uniós befektetőt, sem uniós tagállamot, és uniós jogi kérdéstről sem volt szó. Azonban az összekötő tényezőt – amely az „EU-hoz kötődést” jelenti – az képezte, hogy a választottbírók székhelye Párizsban volt. Az EuB *Komstroy* ítélete gyakorlatilag extraterritoriális hatással van az EU-n kívüli ECT-szerződő felek jogaira és kötelezettségeire, és tágabb értelemben azok befektetőire is. Az EuB „üzenete” egyértelmű, az ECT-n alapuló ISDS választottbírói eljárás tilos az EU területén – függetlenül attól, hogy az EU-n belüli vitákra vonatkozik-e vagy sem.

Az állandó konfliktusok elkerülése érdekében egyet értünk *Wathelet* főtanácsnok azon egyszerű – *Achmea* ügyre vonatkozó indítványában tett – megoldási javaslatával, hogy a választottbírók élhessenek az EuB felé előzetes döntéshozatal iránti kérelemmel, abban az esetben, ha a választottbírók előtt lévő ügy uniós jogi kérdéseket érint.¹² Valójában pontosan ezt a megoldást fogadta el 2021-ben az Andok Közösség Bírósága, amely hasonló intézménynek tekinthető, mint az EuB. Ez alapján lehetséges, hogy az uniós jog és a nemzetközi beruházási jog közötti konfliktus elkerülhető lett volna.

Ahogy *Gary Born* évekkel ezelőtt figyelmeztetett, „*eljött a tél a befektetők és a választottbírói közösség számára.*”¹³

II. 3. A választottbírói ítéletek végrehajtásának hálójában

TÉZIS 3: Az ítéletek végrehajtásának egyetlen elképzelhető feloldása kézenfekvő módon kizárólag az uniós jog elsőbbségének nézőpontjából lehetséges. Habár ez a megoldás nem szolgálja a felek eredeti, beruházáskori szándékait, illetve beruházáskori jogvédelmüket, azonban a beállott új helyzetben ez a helyes lépés.

A Bizottság intra-EU BIT-ek választottbírói kikötéseivel kapcsolatos álláspontja évek óta jól ismert. Ezzel szemben azonban többször is világossá vált, hogy az uniós befektetők továbbra is ragaszkodnak az ISDS eljáráshoz (a választottbírók a legtöbb esetben megállapítja joghatóságát),¹⁴ és annak ellenére, hogy számukra kedvező döntést hoz a választottbírók, végül az elismerés és a végrehajtás során nehézségekkel kell szembesülniük

¹² C-284/16. sz. *Achmea* ügyben, *Wathelet* főtanácsnok indítványa, 84-89.

¹³ <https://globalarbitrationreview.com/article/born-takes-game-of-thrones-message-freshfields> (letöltés: 2024. április 10.)

¹⁴ Ugyan az intra-EU BIT-ek többsége megszűnt, az Energia Charta Egyezmény (amely tartalmaz ISDS klauzulát) még a jogvita alapjaként szolgálhat.

az Európai Unió területén. A válasz arra, hogy a befektetők miért kockáztatnak, magában az uniós jogi rendszerben keresendő, amely jelenleg nem biztosít magasabb szintű védelmet az EU-n belüli befektetőknek, mint a hagyományos ISDS.

Az *Achmea*, *Komstroy* és *PL Holding* ügyekben hozott EuB döntések kihatnak az intra-EU BIT, vagy az ETC alapján kezdeményezett, két tagállam közötti választottbírósi eljárásokban hozott ítéletek végrehajtására. Bár egy ilyen ítélet a nemzetközi közjog alapján végrehajtható, az uniós jog oldaláról nézve, az *Achmea* döntés következményeként az érvénytelen, és mint ilyen, az Unióban bárhol végrehajthatatlan. Az EuB ezen döntésével és a *Termination Agreement* ratifikálásával a tagállamok közötti BIT-ek *de facto* létjogosultságukat veszítették. Az EU-n belüli külföldi befektetők az EU beruházásvédelmi szabályainak alkalmazása révén, mint a korábbi BIT-ek hatálya alatt, elveszítették a BIT-eken alapuló választottbíróshoz fordulási lehetőségüket is, és az ítéletek kikényszerítése „falakba ütközik” az EU-n belül.

Ezen okok miatt, a befektetők az ítéletek elismerését és végrehajtását az EU-n kívül keresik, mint például az Egyesült Királyságban, Svájcban, Szingapúrban, Új-Zélandon vagy az Egyesült Államokban, ahogy a gyakorlat mutatja, több-kevesebb sikerrel.

Láthatjuk tehát, hogy egy EU-n belüli beruházási választottbírósi döntés érvényesítésével kapcsolatban az uniós jogból és a nemzetközi jogból eredő kötelezettségek „versengenek” egymással. Annak eldöntése, hogy bármelyik abszolút „nyertes” legyen egyáltalán nem egy olyan kérdés, amely megválaszolásában bármely bíróság könnyen eligazodhat. Azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni néhány vezérelvet, hogy megértsük e komplex problémákör kezelésére alkalmazott megközelítések végső következményeit.

Nyilvánvaló, hogy az uniós jog alkalmazásának elmulasztása – akár a marasztalt állam, akár a végrehajtást elrendelő bíróság részéről – súlyos jogkövetkezményekkel járhat.

A vizsgált, „*Micula saga*”-ként nevezett *Ioan Micula, et al. v. Romania* ügy kritikus pillanatainak egyike volt, amikor Európai Bizottság megtiltotta Romániának, hogy az ítélet végrehajtásával teljesítse nemzetközi jogi kötelezettségeit, ugyanis, ha kifizetné a svéd befektetőknek a beruházás elvonása miatt megítélt kártérítési összeget, akkor az tiltott állami támogatásnak minősülne az uniós jog szerint. A *Micula* fivérek sikeresen pert indítottak az Európai Bizottság ellen az EU Törvényszéke előtt. Az Európai Bizottság azonban fellebbezett, ami azt jelenti, hogy a végső döntés még nem született meg.

A *Micula* fivérek az ítélet végrehajtását kérték az Egyesült Királyság Legfelsőbb Bírósága (*Supreme Court of the United Kingdom - UKSC*) előtt is. A UKSC úgy határozott, hogy engedélyezi a *Micula* fivérek 2013-as ICSID ítéletének végrehajtását az Egyesült Királyság ICSID Egyezményből fakadó kötelezettségei alapján. A UKSC *Micula* ügyben hozott döntése nyomán az Európai Bizottság az Egyesült Királyság ellen kötelezettségszegési eljárást indított, ami azt mutatja, hogy a Bizottság szigorú uniós jogkövetés elvét követeli meg a beruházási választottbírósi ítéletek végrehajtása során. Az EuB megállapította, hogy az UKSC téves jogalkalmazással hozta meg döntését, ezzel megsértve az Európai Unióról Szóló Szerződés (EUSz) 4. cikkének (3) bekezdése szerinti „lojális együttműködés elvét” és más uniós szerződések rendelkezéseit. A tagállami bíróságoknak (ekkor még az Egyesült Királyság bíróságát kötelezte az Unió joga) szem előtt kell tartaniuk az uniós jog

elsőbbségének elvét és uniós norma értelmezése körében alkalmazniuk kell az előzetes döntéshozatal jogintézményét, annak érdekében, hogy ne alakuljon ki olyan nemzeti ítélkezési gyakorlat, amely az uniós joggal ellentétes.

A nemzetközi jog oldaláról nézve az UKSC döntése feltehetően helytálló, az Európai Unió jogának szemszögéből pedig az EuB döntése is helyes. A két jogrendszer összeegyeztetése kapcsán kihívásokkal szembesülhetünk, azok egymásra gyakorolt hatása rámutat arra, hogy a nemzetközi szerződések uniós jogi kereteken belüli érvényesítése – különösen a választottbírói ítéletek végrehajthatósága – számos kérdést vet fel.

A helyzet megoldására nincsen egy egységes és egyértelmű jogirodalmi állásfoglalás a folyamatban lévő végrehajtások tekintetében, többnyire egy párbeszéd folytatást javasolnak. Mindmáig nem született olyan döntés, ami a végrehajthatósággal kapcsolatos dilemmát feloldotta volna. Véleményünk szerint ennek egyetlen (következetes) kézenfekvő megoldása az uniós jog aspektusából az uniós jog elsőbbségének elvéből származhat.

Egy másik vizsgált, hazánkhoz kötődő ügyben a magyar bíróság az EU irányába „mozdult el” és nem tartotta végrehajthatónak a *Sodexo* ügyben hozott választottbírói ítéletet, hivatkozva az *Achmea* döntés megállapításaira. Viszont az eljáró bíróságok némelyike határozatát nem kizárólag az *Achmea* döntésre alapozta, hanem egyaránt hivatkozott a BIT-et kihirdető jogszabály hatályon kívül helyezésére és magára a *Termination Agreement*-re is.

Amennyiben a magyar állam a francia-magyar BIT választottbírói klauzulájára alapított ítéletet végrehajtott volna, ezzel a lépésével megsérti az uniós jogot az *Achmea* döntés alapján, azonban nemzetközi jogi kötelezettségének eleget tesz. A *Sodexo* a magyar Alkotmánybírósághoz alkotmányjogi panaszt is benyújtott a *Termination Agreement* által felvetett alkotmányjogi dilemmákkal összefüggésben, de végül visszavonta azt, így nem tudjuk, hogy az AB hogyan érvelt volna érdemi indokolásában, hogyan oldotta volna fel az uniós és a nemzetközi jog közötti ellentmondást a magyar joghoz való viszonyukkal összefüggésben.

A jelenlegi helyzet stabilizálódása még bőven vár magára és azon is érdemes elgondolkodni, hogy milyen hatása lehet annak, hogy az Európai Unió kilépett az Energia Charta Egyezményből, így az abban rögzített ISDS-t is „felszámolta”.

Korábban már több uniós tagállam is felmondta az ETC-t,¹⁵ és magának az ETC-nek a létjogosultsága is megkérdőjeleződött.

Az EU számára különösen akut problémát jelenthet, az, hogy viszonylag nagy számú EU-n belüli beruházási választottbírói ügy zajlik (például az ICSID előtt) az ECT alapján.¹⁶ Azonban mi lesz a sorsa a jogvitáknak, különösen a kötelezést tartalmazó ítéletek végrehajtásának. Az Unió fog-e ezen a területen is kezdeményezni olyan lépéseket, amivel a tagállamokat arra kötelezi, hogy lépjenek ki az ECT-ből. Érdemes megjegyezni, hogy az ECT-t aláíróknak számolnia kell a megszüntetési záradékkal is, amennyiben a kilépés mellett döntenek, amely jelen esetben 20 évre szól. Mivel az ECT-ből kilépő országok száma

¹⁵ Olaszország, Franciaország, Németország, Lengyelország és Luxemburg már kilépett. Szlovénia, Portugália és Spanyolország szintén megindította a visszavonási eljárást.

¹⁶ <https://investmentpolicy.unctad.org/investment-dispute-settlement> (letöltés: 2024. április 10.)

feltehetően tovább fog növekedni, ezekre a nyitott kérdésekre minden bizonnyal az elkövetkezendő időszak fog választ adni.

II. 4. Az Európai Unió reformtörekvései

TÉZIS 4: Az Európai Unió által létrehozott, az ISDS mechanizmust felváltó Beruházási Bírósági Rendszert (ICS) pozitív megoldásként értékelhetjük, azonban ez csak azon államokra irányadó, amelyek ezt a bírósági modellt az EU-val kötött új generációs szabadkereskedelmi egyezményeikben elfogadták.

Ahogy azt láthattuk, a beruházási választottbíróóság – mint az ISDS leggyakoribb formája – több, mint fél évtizede a kritikák kereszttüzében áll és az Európai Unió részéről is egy intenzív vizsgálat és reformtárgyalás célpontja. Láthatjuk, hogy az EU a károsult külföldi befektetőket a tagállami rendes bírósági eljárások felé tereli, amely az ISDS egyik alternatívája lehet.

A jogállamiság, mint az EU egyik alapértéke elengedhetetlen az Unió működéséhez és alapvető fontosságú az uniós jog alkalmazása, a kölcsönös bizalom és az együttműködés szempontjából, védi a polgárokat, fenntartja a beruházásbarát környezetet és megteremti a feltételeket az egységes piac megfelelő működéséhez. Emellett hozzájárul az EU globális versenyképességének, gazdasági növekedésének és társadalmi jólétének a fokozásához. Ez az erős jogállamiság biztosítja azt, hogy a befektetőt a legtöbb esetben ne érje tényleges hátrány a tagállami rendes bírósági eljárás során, így ésszerű lehet a viták ilyen formában történő rendezése. A tagállamok és az Unió összhangja révén biztosítható az ügyek következetes elbírálása, valamint a döntések kikényszeríthetőek és végrehajthatóak az EU területén. Ugyanakkor nem feledkezhetünk meg arról, hogy az ISDS eljárás létrehozásának célja az (is) volt, hogy a külföldi befektető elkerülje a belföldi rendes bíróság előtti eljárást, és kitérjen a problémák elől, amelyekkel ezen bíróságon szembesült. Így, ha a kizárólag csak a rendes bírósági út állna a külföldi befektetők rendelkezésére elképzelhető, hogy a korábbi problémák visszatérnének. Összességében a rendes bíróságok előtti eljárást pozitív megoldásként értékelhetjük az EU-n belüli befektetők és államok közötti jogviszonyok tekintetében, és a fentiek tükrében nem szükséges az ISDS eljárás.

Az UNCITRAL III. Munkacsoportja (*UN Commission on International Trade Law Working Group III – „UNCITRAL WGIII”*) ISDS-el kapcsolatos reformtevékenységébe az EU is becsatlakozott, azonban a kezdetektől fogva kijelentette, hogy az államok által feltárt aggodalmakra az egyetlen járható út az ISDS jelenlegi rendszerének felváltása egy állandó Multilaterális Beruházási Bíróság (*Multilateral Investment Court - MIC*) létrehozásával.

Az EU-nak jelenleg több olyan új generációs szabadkereskedelmi és beruházásvédelmi megállapodása van (CETA, EU-Vietnam FTA), amely tartalmazza a megújult beruházási vitarendezési mechanizmust, a Beruházási Bírósági Rendszert (*Investment Court System - ICS*).

Másik lehetőségként az EU az ICS-t használná az ISDS-t felváltó eszközként, amit elsőként a CETA-ban intézményesített. Ez a vitarendezési mechanizmus számos ISDS-el szembeni kritikát orvosolhat, saját eljárási szabályaival biztosíthatja az egységes jogértelmezést (fellebbezési rendszer bevezetésével) és a bírók függetlenségét.

Az EU a nemzetközi beruházási választottbíróági rendszert teljesen új alapokra kívánja helyezni, ugyanakkor a határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó már létező szabályrendszert igyekszik az ICS által hozott határozatokkal kapcsolatban is alkalmazni.

Ugyanakkor azt még nem látjuk, hogy a gyakorlatban az új rendszerrel kapcsolatban ugyanazon pozitívumokat fogjuk-e tapasztalni, mint amit a tagállamok közötti BIT-en alapuló ISDS esetében is, hiszen nem láttuk még annak működését. Másrészt az sem teljesen biztos, hogy ez az új bírósági modell a jelenlegi problémákat megoldja és a joggyakorlat bővülésével nem jelennek meg újabb nehézségek.

Nem jelenthetjük ki egyértelműen azt, hogy az ICS képes arra, hogy lecserélje az ISDS-t a beruházási vitarendezésben, hiszen, ha más államok – kivéve azokat, amelyekkel már kötött beruházásvédelmi tartalmú kereskedelmi megállapodásokat – nem hajlandóak elfogadni ezt a rendszert, addig az csak az EU-hoz köthető. Ennek következtében teljes, globális szintű sikert nem könyvelhetünk el ezen a területen, a külföldi befektetők – akár tagállami külföldi befektetők is – továbbra is igénybe vehetik az ISDS eljárást, hiszen az Energia Charta Egyezmény (még) lehetőséget biztosít erre. Az viszont egyértelműen látszik – ha a jelenlegi tendenciák folytatódnak –, hogy az uniós beruházási jogvitákban idővel el fog tűnni az ISDS eljárás. Kérdéses, hogy ez pontosan mikor fog megtörténni.

Az EU által a beruházásokra vonatkozó új szabályozás felé tett reformlépések az Unió eltökéltségét mutatják. Az EU által kezelt számos problémától, köztük a korábbi megállapodásoktól függetlenül maga a folyamat részben sikeres. Az Unió többoldalú megállapodásai hosszú távú tárgyalások után a tagállamok jóváhagyására várnak, az egységes igazságszolgáltatási rendszerre vonatkozó javaslat pedig pozitív visszajelzéseket kap a megfigyelőktől. Az egységes igazságszolgáltatási rendszer arra törekszik, hogy megfeleljen a nemzetközi bíróságok által felállított normáknak.

Vitathatatlan azonban az, hogy a befektető-állam vitarendezési mechanizmus alternatívájának olyan eljárásnak kell lennie, ami kötelező érvényű a beruházási jogvita feleire nézve, hiszen a befektetőknek továbbra is szükségük van védelemre és hatékony vitarendezési eszközökre.

III. ZÁRSZÓ

A kutatási eredményekből az a következtetés vonható le, hogy a negatív reakciók mellett a pozitívak is fennmaradtak. A „pozitivitás” a meglévő ISDS rendszer végső támogatásában jelenik meg azzal, hogy szükséges annak a változó gazdasági környezettel és a jogbiztonsággal összefüggő reformja. Az államok pozitív reakciója általánosságban azt jelenti, hogy a fogadó államok olyan intézkedéseket – beleértve a jogszabályok módosítását – eszközölnék, amelyek hozzájárulnak a külföldi befektetők gazdasági és jogi helyzetének javításához és így növelik a külföldi befektetések beáramlását az adott országba.

A „negativitás” a nemzetközi beruházási megállapodásokban és a befektető-állam vitarendezési mechanizmusban elképzelt rendszer új alapokra történő helyezésére tett erőfeszítésekben érhető tetten. Mindazonáltal sem a pozitív, sem a negatív reakciók nem vonnak maguk után végső teljes „pozitivitást” vagy „negativitást”.

Véleményünk szerint érdemes lenne holisztikus szemlélettel átvizsgálni a rendszer aktuális problémáit, és egyetlen olyan szabályozási keretet kialakítani, amely mind a külföldi

befektetőknek, mind pedig a fogadó államoknak egy kellően biztonságos és hatékony jogi környezetet teremthet.

Napjainkra az Európai Unió joga és a nemzetközi közjog – valamint a nemzetközi beruházási jog – kapcsolata a békés együttéléstől az állandó konfliktusig jutott el.

Nyilvántartási szám: DEENK/455/2024.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Bihari Erika

Doktori Iskola: Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

MTMT azonosító: 10061660

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Folyóiratcikkek, tanulmányok (5)

- Bihari, E.:** Az ISDS eljárás jellemzői és a választottbírókkal szembeni kihívások az ICSID Egyezmény alapján.
Debreceni jogi műhely. közlésre elfogadva (-), 1-17, 2024. EISSN: 1786-5158.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: B
- Bihari, E., Szikora, V.:** The European Union's Investment Policy: The Effects of the Achmea Case and the 2020 Termination Agreement of Intra-EU BITs.
Acta Univ. Sapientiae, Legal Studies. 12 (1), 5-21, 2023. ISSN: 2285-6293.
DOI: <https://doi.org/10.47745/AUSLEG.2023.12.1.01>
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: B
- Bihari, E.:** Új ICSID szabályok a hatékonyság és átláthatóság jegyében.
Közjavak. 9 (4), 28-40, 2023. EISSN: 2498-7190.
DOI: <http://dx.doi.org/10.21867/KjK/2023.4.3>.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: D
- Bihari, E., Szikora, V.:** A beruházásvédelem kereszteződései - Az Európai Unió beruházáspolitikája az Achmea-ügy apropóján.
Gazdaság és Jog. 29 (7-8), 30-37, 2021. ISSN: 1217-2464.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: B
- Bihari, E.:** International Investment Arbitration in the European Union.
Acta Universitatis Sapientiae Legal Studies. 10 (1), 21-34, 2021. ISSN: 2285-6293.
DOI: <http://dx.doi.org/10.47745/AUSLEG.2021.10.1.02>
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: B

Konferenciaközlemények (3)

6. **Bihari, E.:** A beruházásvédelmi egyezmények klauzúái.

In: Tavaszi Szél 2021 / Spring Wind 2021. Tanulmánykötet I.. Szerk.: Molnár Dániel, Molnár Dóra, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 189-198, 2021. ISBN: 9786158199117

7. **Bihari, E.:** Beruházásvédelem az Európai Unióban.

In: Tavaszi Szél = Spring Wind 2019. Szerk.: Bihari Erika, Molnár Dániel, Szikszai-Németh Ketrin, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 204-212, 2020. ISBN: 9786155586729

8. **Bihari, E.:** Nemzetközi beruházási választottbíráskodás az Európai Unióban.

In: Tavaszi Szél = Spring Wind 2020: Konferenciakötet. Szerk.: Szabó Csaba, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 58-67, 2020. ISBN: 9786155586729

További közlemények

Folyóiratcikkek, tanulmányok (4)

9. **Bihari, E.:** Kollektív fogyasztói igényérvényesítési modellek Európában.

Közjavak. 6 (1-2), 5-15, 2020. EISSN: 2498-7190.

DOI: <http://dx.doi.org/10.21867/KjK/2020.1.3>.

MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: D

10. Hajnal, Z., **Bihari, E.:** A fogyasztói kollektív érdekvédelem új irányai az Európai Unióban és Magyarországon.

In: Újratervezés-Fogyasztói szabályozási modellek, digitalizáció, adatvédelem. Szerk.:

Szikora Veronika, Árva Zsuzsanna, Főnix Média, Debrecen, 49-71, 2019. ISBN:

9789634900795

11. **Bihari, E.:** Lehetőségek és kihívások: kollektív fogyasztói jogérvényesítés Magyarországon.

In: A fogyasztók védelmének új irányai és kihívásai a XXI. században. Szerk.: Szikora

Veronika, Árva Zsuzsanna, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 147-

156, 2018. ISBN: 9789634739883

12. **Bihari, E.:** A békéltető jogintézménye, a békéltető testületi eljárás fejlődése hazánkban.

In: Jogtudomány a jogfejlődés szolgálatában : szemelvények a modern jogi kutatások köréből. Szerk.: Szikora Veronika, Árva Zsuzsanna, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 75-83, 2017. ISBN: 9789631293166

MTA Állam- és Jogtudományi Bizottsága irányelvei szerint:

„B” kategóriás folyóiratban megjelent publikációk: 4, melyek közül az értekezés alapjául szolgál: 4

„D” kategóriás folyóiratban megjelent publikációk: 2, melyek közül az értekezés alapjául szolgál: 1

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudományometriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2024.08.30.

University Doctoral (PhD) Dissertation Abstract

**BEFORE ANSWERS - CHANGES AND CURRENT ISSUES IN
THE REGULATION OF INTERNATIONAL INVESTMENT
PROTECTION**

dr. Erika Bihari

Supervisor: Dr. habil. Zsolt Hajnal PhD, associate professor

University of Debrecen
Marton Géza Doctoral School of Legal Studies

**Debrecen
2024**

I. BACKGROUND AND OBJECTIVES OF THE DOCTORAL DISSERTATION

I.1. SCOPE OF THE RESEARCH

The dissertation deals with the general questions and current problems of the international investment system, as well as the investment policy of the European Union (EU) and its system of regulations for the encouragement and protection of foreign direct investment (FDI) and the concerns associated with them. The aim of the dissertation is to present the international investment regime (IIR) by reviewing the legal mechanism of international investment agreements (IIA) and Investor-State Dispute Settlement (ISDS), and to explore the possible questions and problems related to it.

IIR generally affects all global actors in the system, however host states are more sensitive to such influence than the home countries of investors or foreign investors. The dissertation points out that the IIR influences the investment system of the host states and as a result, the host states respond to the influence by developing and amending their investment laws in order to facilitate the attraction of foreign investments or even reform their existing system. The thesis reviews the historical development of international investment policy and the development of legislation related to foreign direct investments. Furthermore, it describes the role of the European Union in this area, examines the free trade and investment (protection) agreements relevant to the research. In connection with the topic, the dissertation places great emphasis on the exploration of the fact that EU law seems to collide with international investment law, and the question arises as to what concerns and questions this may raise. One of the elements of the dissertation is the presentation of ISDS, the exploration of its recent criticisms, and a summary of the reaction of host states and global actors to these criticisms. A deeper analysis of investor-state dispute settlement shed light on the host countries' responses to criticism, as the series of negative effects of arbitration procedures initiated on the basis of seemingly unsuccessful investment contracts resulted in the traditional host states reacting to ISDS and expressing their concerns in connection with the system. In this regard, it may be important to answer the question whether the criticism and the responses to it were only directed at the ISDS system or the international investment law system as a whole. Therefore, to answer the research questions related to the impact of the IIR and the host countries' counter-reaction to it, the dissertation focused on the following topics.

First of all, the development of the IIR as a whole is presented, including its origin, sources, basic economic theories, as well as the definition of the basic terminologies and problematics of the named areas. Defining the basic concepts of the international investment field was key to understanding the criticisms it faces, whether it has, and if so, what reform it needs. Secondly, the dissertation explores the investor-state dispute settlement mechanism. A reform process of the ISDS system began as states took bold action after some states were "exposed" and "lost" in investment arbitration proceedings. Such reforms could have a possible negative impact, as they could even abolish the traditional ISDS system. Thirdly, the thesis deals with the investment system of the global level and the European Union. In the foreign trade and investment history of these systems, the roots of different policies related to foreign investments and the different feedback given to the international investment system as a whole can be observed. An outlook on the EU's investment protection system was definitely

necessary, as it plays a major role in shaping the future of investment agreements and innovative dispute settlement mechanisms. Examining its foreign investment policy has helped to understand past and present investment and trade trends. In recent years, the EU has concluded agreements containing several free trade agreements and investment protection provisions with several countries, such as Canada, Singapore, Vietnam, and China. These new generation arrangements can fully demonstrate a kind of response towards traditional IIR.

At the same time, it cannot be neglected that, in addition to the international nature of the topic, its local aspect is also given space, so to the extent that it can be relevant for the comprehensive description of individual parts of the research and the achievement of the research goal (for example, to what extent and to what extent our country is affected by ISDS procedure) the review and examination of Hungary's investment legal environment will also take place. In one of the chapters of the thesis, the conflict between EU and international law is examined in connection with a Hungarian-related case.

I.2. THE RELEVANCE OF THE RESEARCH

The circulation of property within the framework of international economic relations creates many international property rights relationships, therefore the position that limits the international relationships of property rights exclusively to the field of conflict of laws cannot be maintained. The proliferation of international economic relations in the field of property rights results in defining phenomena that cannot be adequately handled by the instrument of conflict-of-law regulation. Such an outstanding phenomenon nowadays is the boom and continuous growth of foreign investments. This growth is reflected not only in the number of foreign investments, but also in the internal (national) and international investment protection (property protection) and legal regulatory systems encouraging foreign investments.¹⁷ Currently, more than 2,600 international conventions related to the promotion and protection of foreign investments are in force worldwide.¹⁸

International investment law is arguably one of the most important areas of international law. It covers the foreign investment system, the cooperation between the receiving and originating countries of foreign investments, and the protection and promotion of investments by all means. The development of the international investment protection treaty system, as well as the popularization and spread of bilateral investment treaties (BITs) can be cited as perhaps one of the biggest success stories of the last few decades in international law. Looking at it from a historical perspective, we can say that the last stage of the development of international investment law began in the early 1990s with the collapse of the socialist world system, the intensification of globalization, the boom in foreign capital flows and the economic opening of some developing states (China, India). the era of so-called modern investment law. These events initiated a historically unprecedented and lengthy process of transformation of the structure of the economy and politics in the former socialist countries. In the beginning, during a transitional period, changes and processes took place in the politics and economy of the countries concerned, such as democratization, institution building and

¹⁷ MÁDL, Ferenc – VÉKÁS, Lajos: *Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*, Eötvös Kiadó, Budapest, 2014., 157.

¹⁸ Source: <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements> (accessed on 28 April 2024)

marketization, liberalization, restructuring in the economic sector. Foreign direct investments proved to be the most effective "tool" in the transformation process. International investment law became important when states began to conclude more precise and targeted investment contracts in addition to traditional commercial contracts. The aim of the international treaties was to protect the property of foreign investors on foreign land. In essence, the investor's home country has ensured that its "native" investor's property is handled with the utmost care in a foreign territory where regulations may differ from those in the investor's home country. As a result of the development, with the explosive growth of BITs in the 1990s¹⁹ and the increase in the number of investment-related disputes, the system of international investment law became complete with two main "building blocks", which means, on the one hand, international investment protection agreements - whether bilateral or multilateral -, as a system of material rules, and on the other hand special dispute resolution mechanisms. One of the main reasons for the rapid growth and popularity of BITs is that they offer a number of international legal solutions to companies that export their capital and invest, that minimize, or at least greatly reduce, the business risks arising from the unknown legal environment of the foreign state and less predictable public authority measures. International agreements contain, among other things, the rules for the treatment of foreign investments (for example most favored nation, fair and equitable treatment etc.), the prohibition of expropriation, and the rules for the settlement of disputes between the investor and the host state. The structure and language of conventions are generally simple. We find differences in their texts, however, we can recognize standards of treatment, which in terms of their content are almost identical in most conventions.

International investment law refers to the set of international public law and international economic law norms that regulate how the host state is obliged to deal with foreign investments in its territory. This also includes those international rules of contractual origin that serve to promote capital investments between states, as well as refer to the settlement of legal disputes arising from the violation of investment protection rules. So we can see an extremely mixed body of law, that includes customary international law, the system of international economic and investment agreements, growing and developing judicial practice, and elements of private law in the field of dispute resolution.

The traditional purpose of international investment law was to provide protection for investors from developed states (capital exporters) in states considered economically and legally more backward. Capital-importing countries have accepted any terms of agreement proposed by capital-exporting countries because they stand to gain economic benefits in the future through the inflow of foreign investment. Host countries tend to amend their laws and improve the economic and legal environment to make it more favorable for foreign investors. For example, host countries offer benefits to foreign investors in the form of tariff and tax incentives that facilitate the flow of capital and, perhaps most importantly, host states relinquish the right to regulate foreign investment by offering ISDS in their international treaties and domestic legislation. Over time, the developing states considered capital importers also began to appear as capital exporters on the market of other developing or

¹⁹ Source: UNCTAD World Investment Report 2023. https://unctad.org/system/files/official-document/wir2023_en.pdf (accessed on 5 March 2024)

developed states. The result of this was that even investors from such states were already involved in investment disputes, and on the other hand, investment disputes were initiated and decisions were made in connection with significant capital movements between developed states.²⁰ Irrespective of whether a given state can be considered more of a capital exporter or a capital importer state, reactions on the part of states in relation to foreign investments can be observed more recently, which are no longer encouraging and protective, but more "tougher" strategies, such as, for example, the ICSID Convention - which provides a procedural framework for the settlement of investment disputes – they terminate, remove ISDS from their existing bilateral investment treaties or terminate BITs.

International investment law and investment protection as a concept therefore essentially means a legal and institutional framework that has been gradually formed and developed over several eras, during a multi-stakeholder process. We can say that it was not created by a so-called centralized will, but was and is still being shaped by states, international organizations, and arbitration courts. According to Tamás Kende, "some people see investment law as a completely specific entity, while others analyze and interpret it with the help of an analogy referring to other areas of international public law, private law or even national law. Thus, there is a position according to which the international public law aspect of investment law is decisive, others have a different opinion, some consider the international legal norm system regulating the protection of human rights, and others international trade law as a point of reference. Since dispute settlement based on investment agreements is strongly linked to private law dispute settlement between investors and states and to international commercial arbitration through the institutions and practitioners involved in the proceedings, for historical and sociological reasons, theories emphasizing international private law and commercial law analogies also play a major role. Finally, there are those who associate the role of investment protection and investment protection dispute resolution with national constitutional-administrative control."²¹

The European Union has assumed an increasingly active role in the field of investment protection in the last twenty years, which has led to numerous conflicts. There has been a significant transformation in international and EU investment protection rules, as well as in dispute resolution mechanisms, including arbitration procedures. The development of a new EU investment protection policy has begun, which often seems to "collide" with investment protection based on international conventions, whether we look at regulation, dispute settlement, or even arbitration. Among other things, the conflict between the two dimensions was the question of the compatibility of bilateral investment agreements (intra-EU BIT) of the member states with EU law. In this case, the compatibility lies in whether the Member States have the power to regulate investments between Member States through BITs or in other ways, taking into account, for example, overlaps with the rules on the free movement of establishment and capital.

²⁰ See, for example, *Vattenfall AB, Vattenfall Europe AG, Vattenfall Europe Generation AG v. Federal Republic of Germany (I)*, ICSID Case No. ARB/09/6. Available at: <https://investmentpolicy.unctad.org/investment-dispute-settlement/cases/329/vattenfall-v-germany-i-> (accessed on 5 December 2019)

²¹ KATONA, János: *A beruházásvédelem reformja és az EU formálódó beruházásvédelmi politikája – pillanatkép*, Európai Jog, 2015/4., 9.

In the 20th century, specifically after the Second World War, the role of foreign investors and their investments in the world economy increased significantly, all of which resulted in an increase in the number of investment-related disputes along with a more active role. Foreign investors often did not trust local, national courts (especially in developing countries), so they tried to establish an independent dispute resolution mechanism that would effectively handle potential investment disputes. In recent decades, the previously mentioned institution of ISDS has been very popular in this area, as the main virtue of the dispute settlement mechanism has been that it ensures the host state and the foreign investor can bring their investment-related dispute to an independent, international arbitration forum. The legal basis for the procedure is a bilateral investment agreement concluded by the state receiving the investment (or a multilateral agreement that contains investment protection provisions), so in the event of a violation of the rules of the international public law convention, the investor can file a lawsuit against the host state directly before an arbitration court, similar to the international commercial arbitration procedure. Currently, the primary forum for settlement of investment protection disputes is the International Center for Settlement of Investment Disputes, ICSID (International Center for Settlement of Investment Disputes), that was established in 1965.²²

It is true that the ISDS procedure has enjoyed great popularity in recent decades, but there have been numerous criticisms of it. Criticisms from experts and activists from Western and developing states mostly emphasize the asymmetric nature of the procedure, the allegedly investor-friendly arbitrators, the lack of uniform practice and interpretation, as well as the lack of transparency and participation of local communities. According to critics, these "anomalies" within the ISDS procedure have a harmful effect on the host state in terms of public interest regulation, because they make it difficult to adopt or implement laws and measures that are against the interests of foreign investors.²³

The importance of the ISDS procedure is shown by the fact that the number of cases based on the ISDS procedure has increased significantly in recent years, Hungary already had seventeen ISDS cases,²⁴ for example. As a result, the number of investment arbitration dispute resolution procedures shows a continuous increase, the number of decisions made in investment protection legal disputes is increasing, and the relevant legal material is increasing. The independent arbitration councils are not formally bound by the decisions of the previous councils, if only because the legal basis of the decisions is usually a different investment agreement in each legal case. At the same time, when interpreting similarly worded provisions in conventions, courts usually take into account previous decisions, and if they want to deviate from a previously established practice, they justify the deviation.²⁵

The importance of the ISDS procedure is determined not only by the large number of cases, but also by the significant costs associated with them. The compensation amounts established

²² It was established by the 1965 Washington Convention (ICSID Convention).

²³ HAJDU, Gábor: *A beruházó és az állam közötti vitarendezési (ISDS) eljárás és annak aktuális kritikái*, Szegedi Tudományegyetem (SZTE), Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Szeged, 2022. 7.

²⁴ 16 cases have already been closed, a procedure started in 2021 (MacKenzie v. Hungary, ICSID Case No. ARB/21/66) is still ongoing. For cases see: <https://investmentpolicy.unctad.org/investment-dispute-settlement/country/94/hungary/respondent> (accessed on 28 April 2024)

²⁵ KATONA, János: *Nemzetközi beruházásvédelem – alkotmányossági kételyek*, Európai Jog, 2014/1., 3.

by the courts can reach tens of millions of US dollars, while the procedural costs (administration and legal representation of the parties) can also be in the millions (US dollars). ISDS cases can have serious financial consequences for host states (regardless of whether the arbitral tribunal finds a violation and the award obliges them to pay damages), so this can potentially have a detrimental effect on them.

I.3. THE RESEARCH METHOD

Due to the nature of the topic, the dissertation primarily focuses on qualitative research, because in order to answer the research questions, it is necessary to place the international investment system, the ISDS procedure and the European Union's investment protection regulatory background in a historical and systematic context. We must identify their most characteristic features and define the problem areas and criticisms that affect either the investment protection system at the global level or the investment policy and regulation of the European Union.

In the dissertation, we can see a historical and legal dogmatic analysis and a comparison of law and jurisprudence analysis appear. In addition, the interdisciplinary approach is emphasized, economic methodology also appears in the thesis in connection with the development of international investment law.

The historical and legal dogmatic method includes the normative analysis of legal texts relevant to the topic, including international treaties, EU and domestic legislation. It also includes an examination of the basic objectives of the legal texts, the basic standards of investment protection and the contractual guarantees of investor-state dispute settlement (BIT clauses). The research focuses on the generally accepted global and EU level rules and investment system rather than a detailed and comprehensive examination of the investment rules and investment disputes of a specific state or states (even EU member states).

The legal history method helps to understand the current investment systems, including the ISDS procedure, as well as their future trends. This method is important, on the one hand, because it enables the examination of the states' reaction to the international investment law system, and we arrive at what possible reforms and new tools have appeared in this area. Understanding the historical aspects of the development of investment policy is essential to perceive the opinions that exist in relation to the international investment system. On the other hand, this way we can examine the ISDS procedure in connection with investment protection law. The origin and development of the ISDS procedure is closely connected with investment protection law, and is practically an inseparable part of it. Therefore, it is advisable to use a more general approach instead of a specific one, and first discuss the history of investment protection law, and only then move on to a detailed presentation of the history of the ISDS procedure. In this way, it becomes clear what ultimately led to the appearance and spread of the ISDS procedure in the 20th century, what foreign investors and host state interests played a role in this process. These interests are key to understanding the features and criticisms of the ISDS process. In addition, the dissertation integrates the methodology of other disciplines, such as politics and economics, in order to better understand the development of international investment law.

The application of the comparative method also appears during the analysis of the European Union's investment dispute settlement efforts.

I.4. THE STRUCTURE OF THE THESIS

The first and second chapters present the development of international investment law, its sources, basic doctrines, and nuances of the field's basic terminologies. The third and fourth chapters focus on the examination of the essential characteristics of the ISDS procedure, review in general the investment agreements that form the legal basis of the investor-state dispute settlement mechanism, their characteristic clauses, as well as the typical procedural systems related to ISDS and, last but not least, the current criticisms. The definition of individual characteristics is important, because most of the criticism is based on these characteristics, so getting to know these characteristics is essential for a thorough processing of the topic. When examining the ISDS procedure, it is very important to refer to the available procedural systems. The thesis highlights the ICSID procedure as the most typical procedure for investment disputes, but also briefly mentions the procedure according to the UNCITRAL rules. A detailed presentation of the latter is not the aim of the dissertation. The theoretical foundation of procedural systems is also important for the analysis of criticisms.

The fifth and sixth chapters present the European Union's focal points related to foreign investments and their protection: its investment policy and the development of its rules, its rules related to foreign direct investments, its reform efforts in the field of ISDS. In the case of the latter, the so-called investment court system will be analysed, in the context of which we will examine to what extent this new, planned system might be suitable for replacing (replacing?) the ISDS procedure. Last but not least, we illustrate the conflict between EU and international law in connection with a now "legendary" arbitration case initiated on the basis of an intra-EU BIT and a Hungarian-related legal dispute.

1.5. CHALLENGES AND LIMITATIONS OF RESEARCH

A number of challenges and limitations emerged during the course of the research, which had an impact on the analysis of investment law, investment protection mechanisms and investment arbitration. Many investment protection agreement-related and other relevant documents (mainly arbitration decisions) are not, or only limited, accessible to the public. This deficiency caused a serious difficulty. It is conceivable that specific reform efforts could even be read from these documents, which could have diverted the basis and direction of the research in a different direction. The confidentiality of the documents creates a kind of barrier to the research work, which could reveal potential problems and provide solutions to them. For this reason, it was necessary to approach the topic on a more general level. Due to the wide-ranging nature of the investigated legal area, it was also a challenge to define the exact direction of the research, since the topic is multifaceted not only from a jurisprudential point of view, but also from the perspective of economics and commercial policy.

1.6. HYPOTHESES

When examining the international investment protection system, we can encounter many problems and the criticisms that reflect them.

First: The legal enforcement systems of investment protection, which can be considered traditional, on the one hand provide effective legal protection to the parties, but on the other hand, due to the lack of requirements imposed on the traditional justice system - such as legal certainty, transparency, impartiality, independence, research - the leveling up and development of the legal enforcement system encounters obstacles.

Today, investment law is a conflicting zone where a conflict can be observed between public international law - and international investment law as a special area - and the law of the European Union from the point of view of public international law.

Second: The seemingly intractable conflict between the European Union's internal market regulations and the international public law rules of investment protection can only be handled consistently from the perspective of the primacy of European law.

Due to the decisions made by the Court of Justice of the European Union in recent years, the recognition and implementation of judgments in investment disputes within the EU have now faced serious challenges based on EU law.

Third: The EU member states became interested in not complying with their obligations based on an international treaty from the side of the European Union.

Investment arbitration, as the most common form of investor-state dispute settlement (ISDS), has been the target of intense scrutiny and reform negotiations for more than half a decade due to a number of concerns. The legitimacy and *raison d'être* of the system was questioned. In response to the concerns expressed by the states, the European Union envisages replacing the current system of ISDS as a solution.

Fourth: The settlement of investment disputes in the European Union would only be served by the creation of a permanent court, separate from the Court of Justice of the EU, combining the best practices of the existing investment arbitration system.

The dissertation wanted to provide answers to the statements made here along the lines of the research questions found in each chapter.

II. NEW SCIENTIFIC RESULTS OF THE DISSERTATION

From the 17th century to the present day, international investment law has undergone great development. From the perspective of time, we can see that the main "tools" of international investment law were at first friendship, commercial and shipping treaties, and then the sources of investment law were expanded with bilateral investment treaties, multilateral agreements, customary international law, national legislation and the often controversial arbitration practice. Dispute settlement related to investment disputes based solely on national rules has developed to the point of applying bilateral or multilateral agreements between states regulating investment matters. However, it is important to point out that until now the contradictions between capital importing and capital exporting states have prevented them from codifying the international legal minimum for the treatment of foreigners and foreign property, as well as from concluding a comprehensive international agreement in the field of

investment protection, such as, for example, the international was also created in the field of trade. Negotiations on a multilateral investment agreement started in 1995 within the framework of the OECD did not lead to results. In the absence of this, the main pillar of investment law remained the system of bilateral investment agreements, alongside which bilateral or multilateral (free trade) agreements that contain provisions related to the protection of foreign investors or (multilateral) agreements that they help settle investment disputes. Bilateral investment agreements - or other agreements whose chapters contain rules related to investment protection - as the most important instruments of international investment law, include the main principles of international investment law, such as most-favoured-nation, national treatment, fair and equitable treatment principle and compensation for expropriation.

It is important to emphasize the fact that new phenomena can be observed in investment protection law and investment contract practice. Several countries that were previously present in this area as capital importers are now active as capital exporters, which of course also modifies their interests. In addition to such changes, new aspects - and at the same time new challenges²⁶ - also come to the fore in investment protection law, such as emphasizing the need for environmental protection or even sustainable development. In 2012, the United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) published its document entitled *Investment policy for sustainable development*,²⁷ in which it formulated recommendations and advice for developing countries regarding the conclusion of international investment agreements. Furthermore, it is important to highlight the fact that the European Union plays an increasingly important role in the field of foreign investments, that nowadays has a significant impact in the area of the protection of foreign investments and in the dimension of investment dispute settlement.

The purpose of the dissertation is, on the one hand, to explore the problem areas related to the international investment system, as well as the impact of the European Union's investment system on the international investment system - and vice versa – also, among other things, the views of states, European Union institutions, experts, and activists on the ISDS system was an examination of given answers.

On the other hand, the thesis focused on the investigation of the investment policy of the European Union, that directly affected the BITs within the Union, the settlement of investment disputes between the member states of the Union, including Hungary. Nowadays, the future investment system of Hungary and the member states of the Union is strongly influenced by the investment policy of the European Union. Before the Treaty of Lisbon, EU member states were encouraged to conclude bilateral investment agreements, while the EU ensured the liberalization of foreign investment and focused on negotiating free trade agreements. The Treaty of Lisbon abandoned this "duality" and delegated powers related to foreign direct investment to the EU, including the negotiation and conclusion of bilateral or multilateral investment agreements with non-EU states. However, what was missing from the Lisbon Treaty and became a question in practice were the transitional provisions that would

²⁶ See, for example: SÁNDOR, Lénárd: *A beruházások védelmének környezetjogi kihívásai*, Európai Jog, 2017/3., 8-18.

²⁷ http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/diaepcb2012d5_en.pdf (accessed on 19 January 2024)

have clarified the status of bilateral investment agreements outside the EU. However, Opinion 2/15 of 16 May 2017 of the Court of Justice of the EU (CJEU) made it clear that the powers regarding investor-state dispute settlement mechanisms included in EU trade and investment agreements are shared between the EU and the member states.

We would like to reflect on the hypotheses formulated during the research as follows.

II. 1. CRITICISMS OF ISDS

THESIS 1: There were and still are criticisms of the system, but the judicial reform sufficiently remedied many of them, and by the end of the research, uncertainties about the system had largely decreased. ICSID reform has adapted ISDS and ICSID rules to the changing times, whose weakened position may be strengthened in the future.

In order to support the first hypothesis, it was necessary to examine in detail how the current regime ensures legal enforcement in the field of international investments. On the other hand, if the criticisms of the ISDS procedure - whether from a theoretical or practical point of view - are real and thus the requirements for the enforcement system are not met, what options are available to solve the problems.

The host states' negative reaction to the international investment system was reflected in their criticism of the investor-state dispute settlement mechanism and international investment arbitration tribunals. As the number of ISDS proceedings rapidly increased, so did the dissatisfaction of the respondents who are typically host states, and ICSID became the target of negative criticism from investors and contracting states.

Most of the host states recognized that the investor-state dispute settlement is not favorable for them and their investment system either (for example, excessively high awarded compensation amounts, violation of the state's right to regulate in the public interest). According to some opinions, reforming the system was timely, as most of the bilateral investment agreements date back several decades. The wave of terminations and renewals of the ICSID Convention and BITs was initiated by the negative perception of investment arbitration, as well as the protection and provision of the public interest of the host countries. International investment law has faced "resistance and change".

In addition, international organizations have initiated negotiations on amendment and reform processes in order to balance the international investment system, which is gradually losing popularity. Most organizations, including ICSID, UNCITRAL and the European Union, have proposed procedural changes to BIT-based arbitrations, such as the introduction of an impartial judiciary and an appellate system for arbitral tribunals.

At the initial stage of the research, it was still questionable whether there would be reforms, and if so, exactly what they would be. However, it is now clear that the fifth amendment process of the ICSID Convention, that started in October 2016, reflected the criticisms (at least some of them) and, concluding a broad consultation process, the representatives of the states parties to the ICSID Convention approved the changes on March 21, 2022. Comprehensive amendments to the ICSID Convention, including the Arbitration Rules, entered into force on 1 July 2022.

Criticisms against ISDS, and thus ICSID, mainly concerned the transparency of the proceedings, the inconsistency and enforcement of arbitral awards, the time-consuming and expensive procedures, and the impartiality of the arbitrators.

Lack of transparency has a number of negative effects on international investment law and dispute settlement. On the one hand, it weakens the legitimacy of the ISDS system and the decisions made in this way, and on the other hand, it excludes the possibility of having access to decisions that could explain the practical assessment of investment agreements. Finally, the lack of transparency can directly or indirectly violate the public's right to information. Investment contract disputes often - but not exclusively - arise from issues that closely affect the public interest related to natural resources, environmental protection and health regulations, or the state budget and taxpayers, therefore the subject matter of the dispute is of great importance to the population of the host state. Pursuant to the new ICSID regulations, the publication of each judgment and supplementary, rectification, interpretation, review or annulment decision, as well as recordings and minutes of the hearings, is mandatory with the consent of the parties. Failing this, ICSID will publish excerpts in which confidential or proprietary information is not disclosed. The transparency reforms represent a breakthrough in terms of the existing rules applicable to ICSID arbitration proceedings.

The inconsistent decisions of investment arbitration courts are caused by the fact that each case is based on a different investment agreement and is conducted on a case-by-case basis. Some experts supported the idea of consistency in decisions, in order to increase predictability and thus legal certainty. Against this view, other critics have stated that the potential legislative empowerment of arbitrators would do more harm than good, and that a possible solution to controversial decisions would be to introduce an appeals mechanism.

In our opinion, the problem of the inconsistency of arbitration decisions cannot be solved by the introduction of the appeal mechanism, since, on the one hand, this would require an integrated dispute resolution mechanism, which, however, is difficult to implement with thousands of bilateral investment agreements with different wording.

On the other hand, we cannot ignore the fact that the international investment area has not created uniform material legal instruments, it is based on various investment agreements and only partially standardized procedural rules, which differ from court to court.

And thirdly, one of the favorable preferences of the ISDS arbitration procedure is the finality of the procedure, which means the absence of an appeal mechanism, so that – in contrast to ordinary national courts – ordinary legal remedies are excluded. It can be formulated as a proposal that states may consider introducing an appeal system into the ISDS mechanism, if they consider that effective law enforcement can be achieved this way.

One of the criticisms of investment arbitration concerns its expansive nature. In ISDS procedures, states are often forced to pay high compensation and procedural amounts, so participation in the procedures can even be a significant burden for some states. At the same time, we cannot ignore the fact that the ISDS procedure - no matter how unfavorable it is for the states - and participation in it is important for the economic needs of the states, since it can acquire foreign capital in this way.

In practice, the parties usually bear the fees and costs of legal counsel, experts and witnesses themselves, and court costs (fees and costs of arbitrators and arbitral institutions, including ad hoc arbitration secretarial services) are shared between the parties. Court costs are lower compared to the costs of the parties, so these expenses represent the decisive problem. High attorney's fees are often due to the complexity of the case and the behavior of the parties (for example, involving a less experienced lawyer in the process), which can result in a longer and more expensive arbitration process. In order to reduce the total costs, it is necessary to consider the application of solutions such as the rejection of unfounded claims, as well as to introduce criteria that result in a consistent distribution of costs. Unlike the 2003 ICSID Rules, the 2022 Amended Rules require courts to consider certain factors when apportioning costs. This includes, among other things, the outcome of the proceedings or any part thereof, the conduct of the parties during the proceedings, the complexity of the issues and the reasonableness of the costs claimed. The new regulations significantly change the previous "practice" of ISDS, where the court's decision on cost sharing was based on the "pay your own way" principle. In addition to the above, the amendments allow the arbitral tribunal to require security from the parties to cover costs, which will consider, for example, the ability and willingness of the party to comply with an adverse decision, as well as the conduct of the parties during the proceedings.

In our opinion, the timeliness of the introduction of the amendments is indisputable; in general, it can be said that any reform that is believed to result in greater consistency in judicial practice is likely to result in a reduction of costs.

The increase in costs is closely related to the prolongation of the duration of the procedures. The 2022 reform also reflected on the handling of often lengthy procedures. The new rules on expedited arbitration are welcome, but this procedure ultimately depends on the consent of the parties, as it is not binding on them, so they can choose the "ordinary procedure". According to the new rules, even without using the accelerated procedure, the arbitral tribunal must make its decision as soon as possible, but no later than 240 days after the submission of the last submission.

Examining the impartiality of arbitrators, the so-called "revolving door phenomenon", behind which the roles of arbitrators, legal representatives and experts participating in individual cases are reversed, can be considered worrisome. Transitions between arbitrator and advocacy roles can call into question the integrity of dispute resolution. The need to introduce operational principles that can mitigate and monitor potential conflicts arising from these roles and ensure the impartiality of arbitrators is indisputable.

Based on the research results and the above, we are of the opinion that it is worth keeping this possibility of investment dispute settlement, but the procedural reforms were timely and necessary. It is not advisable to create a new regulatory system other than the ISDS (ICSID Convention), as it may lead to the fragmentation of the investment dispute settlement mechanism and even to legal uncertainty within the system (for example, even more conflicting arbitral awards). Moreover, such a situation certainly does not contribute to the development of the system.

In our view, the 2022 ICSID rules try to provide a solution to the most common criticisms and, in the meantime, strive to create an appropriate balance between the interests of foreign investors and states.

The amendments represent an innovative step towards a more transparent and efficient system of investment arbitration, however, we do not yet know to what extent the updated rules will result in greater transparency and efficiency of ICSID procedures in practice. The further direction of the research may point in this direction.

Despite the fact that the position of ISDS has been called into question as a result of the developments of recent years, it can be concluded that the ISDS system may be able to become - similarly to the beginning of the 2000s - a unique and effective dispute resolution tool for investment disputes on a global level in the future. The existing system works and needs to be adapted to the changing times to better support the global economic system.

II. 2. THE RISE OF THE EUROPEAN UNION IN THE FIELD OF DIRECT FOREIGN INVESTMENTS

THESIS 2: From the jurisprudence of the CJEU, such as the decision made in the case of Achmea - and later Komstroy and PL Holding - and from the ratification of the Termination Agreement - with which the member states terminated the intra-EU BITs and the security system guaranteed by the BITs terminated - we can clearly infer the EU's ideas regarding foreign direct investments and the settlement of investment disputes. The arbitration clauses of the intra-EU BITs and the Energy Charter Convention are incompatible with EU law, as such clauses may adversely affect the integrity of EU law, and may violate, among other things, the principle of mutual trust and the autonomy of EU law.

It can be concluded that not so long ago there was a period in which international investment law and the investor-state dispute settlement provisions contained in investment agreements, as well as the Treaties of the European Union, lived peacefully side by side, occasionally with some contact.

In fact, this was the period when BITs between EU Member States accounted for around half of the more than 3,000 investment agreements worldwide. At that time, the Energy Charter Convention was signed between the EU, the member states and other contracting parties, and its ISDS provisions were also adopted. During this period, the EU actively encouraged its candidate states to sign intergovernmental investment agreements in order to provide additional legal stability and thereby attract much-needed foreign investment before joining the EU.

While the number of concluded international investment agreements and, as a result, the number of ISDS disputes also increased, significant changes took place in the EU legal order, which brought the previously harmonious period to an abrupt end. The activities of the European Commission aimed at ending investment arbitration proceedings within the EU, as well as the decisive help provided by the Court of Justice of the European Union, have drawn great attention worldwide in the dimension of settlement of investment disputes.

From the perspective of the EU, it can be concluded that the Eastern Sugar case showed the first signs of the incompatibility of international investment arbitration based on the intra-EU BIT and EU law. During the proceedings, the Czech Republic raised several EU law objections to the jurisdiction of the arbitral tribunal, that were rejected.

The causes of the dilemma arise from the interpretation of EU law, such as the autonomy, consistency, uniformity and full application of EU law, and in a broader sense, the final legal interpretation authority of the CJEU, as the "supreme court" of the entire territory of the Union, in all cases.

The future of BITs within the European Union has become clear after the ECJ's landmark decision in *Achmea v Slovak Republic*. The CJEU found that the investment arbitration clauses in bilateral investment agreements within the EU violate EU law and are discriminatory, thus contradicting the legal nature of the European Union. As a result, the twenty-three member states of the European Union signed the Termination Agreement in May 2020.

It should be emphasized that the Termination Agreement expressly states in its preamble that procedures within the EU based on Article 26 of the Energy Charter Agreement are not covered by the agreement. The reason for this is that the ECT is currently being renegotiated, so the EU member states decided not to deal with the ECT in the agreement terminating the BITs itself.

At the same time, the European Commission deepened the conflict by intervening as an *amicus curiae* in practically all legal disputes within the EU, before arbitration courts and domestic courts - both based on the intra-EU BIT and the ECT. However, the Commission has so far failed to convince the arbitral tribunals of its position that EU law prevents them from exercising their jurisdiction. On the other hand, it is used by member state courts - such as the examined *Sodexo v. Also* in the case of Hungary - the *Achmea* judgment.

The conflict continues to spread to ECT as well. While until the *Komstroy* judgment of the CJEU it was possible to confidently argue that the effect and consequences of the *Achmea* judgment and the post-*Achmea* measures of the EU Member States were limited to intra-EU BITs, the *Komstroy* judgment confirmed that the *Achmea* decision applies equally to the "EU also for legal disputes based on ECT. The *Komstroy* case did not involve an EU investor or an EU member state, and it was not a matter of EU law. However, the connecting factor - which means "binding to the EU" - was the seat of the arbitral tribunal in Paris. The CJEU *Komstroy* ruling has a practically extraterritorial impact on the rights and obligations of non-EU ECT contracting parties and, in a broader sense, on their investors as well. The CJEU's "message" is clear, ISDS arbitration based on the ECT is prohibited on EU territory - regardless of whether it applies to intra-EU disputes or not.

In order to avoid permanent conflicts, we agree with General Counsel Wathelet's simple solution proposal – who made in his motion for the *Achmea* case - that arbitral tribunals can make use of a request to the CJEU for a preliminary ruling, in the event that the case before the arbitral tribunal concerns EU law issues.²⁸ In fact, this is exactly the solution adopted in

²⁸ Opinion on Advocate General Wathelet, Case C-284/16 (*Achmea Case*), 84-89.

2021 by the Court of the Andean Community, which can be considered a similar institution to the CJEU. Based on this, it is possible that the conflict between EU law and international investment law could have been avoided.

As Gary Born warned years ago, “Winter has arrived for investors and the arbitration community.”²⁹

II. 3. IN THE WEB OF ENFORCEMENT OF ARBITRAL AWARDS

THESIS 3: The only conceivable solution to the execution of judgments is obviously only possible from the point of view of the primacy of EU law. Although this solution does not serve the original intentions of the parties at the time of investment, or their legal protection at the time of investment, it is the right step in the new situation.

The Commission's position on arbitration clauses in intra-EU BITs has been well known for years. On the contrary, however, it has repeatedly become clear that EU investors continue to insist on the ISDS procedure (the arbitral tribunal establishes its jurisdiction in most cases)³⁰ and, despite the fact that the arbitral tribunal makes a favorable decision for them, they will eventually face difficulties in recognition and enforcement in the territory of the European Union. The answer to why investors take risks is to be found in the EU legal system itself, which currently does not provide a higher level of protection for intra-EU investors than traditional ISDS.

The CJEU decisions made in the *Achmea*, *Komstroy* and *PL Holding* cases may affect the execution of judgments made in arbitration proceedings between two member states initiated on the basis of the intra-EU BIT or the ETC. Although such a judgment is enforceable under international public law, from the point of view of EU law, as a consequence of the *Achmea* decision, it is invalid and, as such, unenforceable anywhere in the EU. With this decision of the CJEU and the ratification of the Termination Agreement, the BITs between the member states de facto lost their right to exist. Through the application of the EU investment protection rules, as under the previous BITs, foreign investors within the EU have also lost their ability to appeal to arbitration based on BITs, and the enforcement of judgments "bumps into walls" within the EU.

For these reasons, investors seek the recognition and enforcement of judgments outside the EU, such as in the United Kingdom, Switzerland, Singapore, New Zealand or the United States, as practice shows, with more or less success.

We can therefore see that the obligations arising from EU law and international law "compete" with each other in relation to the enforcement of an investment arbitration decision within the EU. Deciding which one should be the absolute "winner" is not at all a question that any court can easily navigate. However, some guiding principles should not be overlooked in order to understand the ultimate consequences of approaches to this complex issue.

²⁹ <https://globalarbitrationreview.com/article/born-takes-game-of-thrones-message-freshfields> (accessed on 10 April 2024)

³⁰ Although the majority of intra-EU BITs have ceased to exist, the Energy Charter Convention (which contains an ISDS clause) can still serve as a basis for legal disputes.

It is clear that the failure to apply EU law - either by the condemned state or by the court ordering enforcement - can have serious legal consequences.

One of the critical moments of the investigated case Ioan Micula, et al. v. Romania, also known as "Micula saga", was when the European Commission forbade Romania to fulfill its international legal obligations by implementing the judgment, because if it paid the Swedish investors the amount of compensation awarded due to the withdrawal of the investment, then it would be classified as prohibited state aid according to EU law. The Micula brothers successfully filed a lawsuit against the European Commission before the General Court of the EU. However, the European Commission has appealed, which means that the final decision has not yet been made.

The Micula brothers also requested the execution of the judgment before the Supreme Court of the United Kingdom (UKSC). The UKSC decided to allow the Micula brothers' 2013 ICSID award to be enforced under the UK's obligations under the ICSID Convention. Following the UKSC's decision in the Micula case, the European Commission opened infringement proceedings against the UK, demonstrating that the Commission requires a strict adherence to EU law when enforcing investment arbitration awards. The CJEU found that the UKSC made its decision with an incorrect application of the law, thus violating the "principle of loyal cooperation" according to Article 4(3) of the Treaty on European Union (TEU) and the provisions of other EU treaties. The courts of the Member States (at that time the courts of the United Kingdom were still bound by the law of the Union) must keep in mind the principle of the primacy of the Union law and apply the legal institution of preliminary ruling in the context of the interpretation of the Union norm, in order to prevent the development of national jurisprudence which contrary to EU law.

From the point of view of international law, the decision of the UKSC is presumably correct, and from the point of view of European Union law, the decision of the CJEU is also correct. In connection with the reconciliation of the two legal systems, we may face challenges, their impact on each other shows that the enforcement of international treaties within the framework of EU law - especially the enforceability of arbitration awards - raises many questions.

To solve the situation, there is no uniform and clear legal position regarding the ongoing executions, mostly a continuation of the dialogue is recommended. To date, no decision has been made that would have resolved the dilemma regarding enforceability. In our opinion, the only (consistent) obvious solution to this from the aspect of EU law can come from the principle of the primacy of EU law.

In another investigated case related to our country, the Hungarian court "moved" in the direction of the EU and did not consider the arbitration ruling in the Sodexo case to be enforceable, referring to the findings of the Achmea decision. However, some of the trial courts did not base their decision solely on the Achmea decision, but also referred to the repeal of the law declaring the BIT and the Termination Agreement itself.

If the Hungarian state had implemented the judgment based on the arbitration clause of the Franco-Hungarian BIT, with this step it would violate EU law based on the Achmea decision, but it would fulfill its international legal obligation. Sodexo also submitted a constitutional

complaint to the Hungarian Constitutional Court in connection with the constitutional dilemmas raised by the Termination Agreement, but ultimately withdrew it, so we do not know how the AB would have argued in its substantive justification, how the Hungarian would have resolved the contradiction between EU and international law in connection with their relationship to law.

The stabilization of the current situation still has a long way to go, and it is also worth thinking about the effect of the fact that the European Union withdrew from the Energy Charter Convention, thus "liquidating" the ISDS stipulated in it.

In the past, several EU member states have canceled the ETC,³¹ and the right to exist of the ETC itself has been questioned.

A relatively large number of intra-EU investment arbitration cases (e.g. before ICSID) based on the ECT³² can be a particularly acute problem for the EU. However, what will be the fate of legal disputes, especially the execution of judgments containing obligations. Will the Union initiate actions in this area as well, obliging the member states to withdraw from the ECT. It is worth noting that ECT signatories must also take into account the termination clause if they decide to withdraw, which in this case is for 20 years. As the number of countries leaving the ECT will presumably continue to increase, these open questions will certainly be answered in the coming period.

II. 4. REFORM EFFORTS OF THE EUROPEAN UNION

THESIS 4: The Investment Court System (ICS) established by the European Union, which replaces the ISDS mechanism, can be evaluated as a positive solution, however, it only applies to those states that have adopted this court model in their new generation free trade agreements with the EU.

As we have seen, investment arbitration – as the most common form of ISDS – has been in the crossfire of criticism for more than half a decade and is also the target of intensive investigation and reform negotiations by the European Union. We can see that the EU directs injured foreign investors towards the ordinary court procedures of the member states, which can be an alternative to ISDS.

The rule of law, as one of the core values of the EU, is essential for the operation of the Union and is of fundamental importance in terms of the application of EU law, mutual trust and cooperation, it protects citizens, maintains an investment-friendly environment and creates the conditions for the proper functioning of the single market. It also contributes to enhancing the EU's global competitiveness, economic growth and social well-being. This strong rule of law ensures that, in most cases, the investor will not be at a real disadvantage during the ordinary court proceedings in the Member States, so it may be reasonable to settle disputes in this way. Through the consistency of the Member States and the Union, consistent adjudication of cases can be ensured, and decisions can be enforced and enforced within the EU. At the same time, we cannot forget that the purpose of the creation of the ISDS procedure was (also) for the

³¹ Italy, France, Germany, Poland and Luxembourg have already withdrawn. Slovenia, Portugal and Spain have also initiated withdrawal procedures.

³² <https://investmentpolicy.unctad.org/investment-dispute-settlement> (accessed on 10 April 2024)

foreign investor to avoid the procedure before the ordinary domestic court and avoid the problems that he faced in this court. Thus, if only the ordinary court route were available to foreign investors, it is conceivable that the previous problems would return. Overall, the procedure before ordinary courts can be evaluated as a positive solution regarding the legal relations between investors and states within the EU, and in light of the above, the ISDS procedure is not necessary.

The EU also joined the ISDS-related reform activities of its UN Commission on International Trade Law Working Group III (UNCITRAL WGIII), however, from the beginning, it stated that the only feasible way to address the concerns expressed by the states was to replace the current system of ISDS with a permanent one. With the establishment of the Multilateral Investment Court (MIC).

The EU currently has several new generation free trade and investment protection agreements (CETA, EU-Vietnam FTA), which include the renewed investment dispute settlement mechanism, the Investment Court System (ICS).

Alternatively, the EU would use ICS as a tool to replace ISDS, which was first institutionalized in CETA. This dispute settlement mechanism can remedy many criticisms of ISDS, and with its own procedural rules, it can ensure the uniform interpretation of law (by introducing an appeal system) and the independence of judges.

The EU wants to put the international investment arbitration system on a completely new foundation, but at the same time, it is trying to apply the already existing rules for the recognition and enforcement of decisions to the decisions made by the ICS.

At the same time, we do not yet see whether in practice we will experience the same positives in relation to the new system, as in the case of ISDS based on BITs between member states, since we have not yet seen its operation. On the other hand, it is not entirely certain that this new court model will solve the current problems and that new difficulties will not appear with the expansion of legal practice.

We cannot clearly state that the ICS is capable of replacing ISDS in investment dispute settlement, since if other states - except those with which it has already concluded trade agreements with investment protection content - are not willing to accept this system, then it is only the EU that can be linked to the ICS. As a result, we cannot claim complete, global success in this area, foreign investors - even foreign investors from member states - can still use the ISDS procedure, as the Energy Charter Treaty (still) provides an opportunity for this. On the other hand, it is clearly visible - if current trends continue - that the ISDS procedure will eventually disappear in EU investment disputes. It is questionable when exactly this will happen.

The reform steps taken by the EU towards new regulations on investments show the determination of the Union. Regardless of the many problems the EU is dealing with, including previous agreements, the process itself is partially successful. The EU's multilateral agreements await the approval of the member states after long-term negotiations, and the proposal for a unified justice system receives positive feedback from observers. The unified justice system strives to meet the standards set by international courts.

However, it is indisputable that the alternative to the investor-state dispute settlement mechanism must be a procedure that is binding on the parties to the investment dispute, as investors still need protection and effective dispute settlement tools.

III. CLOSING REMARKS

The conclusion can be drawn from the research results that, in addition to the negative reactions, the positive ones also survived. The "positivity" appears in the final support of the existing ISDS system, with the need for its reform related to the changing economic environment and legal certainty. The positive reaction of states generally means that host states take measures, including legislative amendments, that contribute to improving the economic and legal situation of foreign investors and thus increase the inflow of foreign investments into the given country.

The "negativity" can be seen in efforts to put the system envisioned in the international investment agreements and the investor-state dispute settlement mechanism on new foundations. However, neither positive nor negative reactions entail ultimate total 'positivity' or 'negativity'.

In our opinion, it would be worthwhile to examine the current problems of the system with a holistic approach and create a single regulatory framework that can create a sufficiently safe and efficient legal environment for both foreign investors and host states.

Today, the relationship between European Union law and international public law - as well as international investment law - has gone from peaceful coexistence to permanent conflict.

Registry number: DEENK/455/2024.PL
Subject: PhD Publication List

Candidate: Erika Bihari

Doctoral School: Géza Marton Doctoral School of Legal Studies

MTMT ID: 10061660

List of publications related to the dissertation

Articles, studies (5)

- Bihari, E.:** Az ISDS eljárás jellemzői és a választottbírókkal szembeni kihívások az ICSID Egyezmény alapján.
Debreceni jogi műhely. közlésre elfogadva (-), 1-17, 2024. EISSN: 1786-5158.
Level of HAS Committee on Legal and Political Sciences: B
- Bihari, E., Szikora, V.:** The European Union's Investment Policy: The Effects of the Achmea Case and the 2020 Termination Agreement of Intra-EU BITs.
Acta Univ. Sapientiae, Legal Studies. 12 (1), 5-21, 2023. ISSN: 2285-6293.
DOI: <https://doi.org/10.47745/AUSLEG.2023.12.1.01>
Level of HAS Committee on Legal and Political Sciences: B
- Bihari, E.:** Új ICSID szabályok a hatékonyság és átláthatóság jegyében.
Közjavak. 9 (4), 28-40, 2023. EISSN: 2498-7190.
DOI: <http://dx.doi.org/10.21867/KjK/2023.4.3>.
Level of HAS Committee on Legal and Political Sciences: D
- Bihari, E., Szikora, V.:** A beruházásvédelem kereszteződései - Az Európai Unió beruházáspolitikája az Achmea-ügy apropóján.
Gazdaság és Jog. 29 (7-8), 30-37, 2021. ISSN: 1217-2464.
Level of HAS Committee on Legal and Political Sciences: B
- Bihari, E.:** International Investment Arbitration in the European Union.
Acta Universitatis Sapientiae Legal Studies. 10 (1), 21-34, 2021. ISSN: 2285-6293.
DOI: <http://dx.doi.org/10.47745/AUSLEG.2021.10.1.02>
Level of HAS Committee on Legal and Political Sciences: B

Conference presentations (3)

6. **Bihari, E.:** A beruházásvédelmi egyezmények klauzúái.

In: Tavasz Szél 2021 / Spring Wind 2021. Tanulmánykötet I.. Szerk.: Molnár Dániel, Molnár Dóra, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 189-198, 2021. ISBN: 9786158199117

7. **Bihari, E.:** Beruházásvédelem az Európai Unióban.

In: Tavasz Szél = Spring Wind 2019. Szerk.: Bihari Erika, Molnár Dániel, Szikszai-Németh Ketrin, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 204-212, 2020. ISBN: 9786155586729

8. **Bihari, E.:** Nemzetközi beruházási választottbíráskodás az Európai Unióban.

In: Tavasz Szél = Spring Wind 2020: Konferenciakötet. Szerk.: Szabó Csaba, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 58-67, 2020. ISBN: 9786155586729

List of other publications

Articles, studies (4)

9. **Bihari, E.:** Kollektív fogyasztói igényérvényesítési modellek Európában.

Közjavak. 6 (1-2), 5-15, 2020. EISSN: 2498-7190.

DOI: <http://dx.doi.org/10.21867/KjK/2020.1.3>.

Level of HAS Committee on Legal and Political Sciences: D

10. Hajnal, Z., **Bihari, E.:** A fogyasztói kollektív érdekvédelem új irányai az Európai Unióban és Magyarországon.

In: Újratervezés-Fogyasztói szabályozási modellek, digitalizáció, adatvédelem. Szerk.:

Szikora Veronika, Árva Zsuzsanna, Főnix Média, Debrecen, 49-71, 2019. ISBN:

9789634900795

11. **Bihari, E.:** Lehetőségek és kihívások: kollektív fogyasztói jogérvényesítés Magyarországon.

In: A fogyasztók védelmének új irányai és kihívásai a XXI. században. Szerk.: Szikora

Veronika, Árva Zsuzsanna, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 147-

156, 2018. ISBN: 9789634739883

12. **Bihari, E.:** A békéltető jogintézménye, a békéltető testületi eljárás fejlődése hazánkban.

In: Jogtudomány a jogfejlődés szolgálatában : szemelvények a modern jogi kutatások köréből. Szerk.: Szikora Veronika, Árva Zsuzsanna, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 75-83, 2017. ISBN: 9789631293166

By the directives of HAS Committee on Legal and Political Sciences:

Publications in periodicals level „B”: 4, related to the dissertation: 4.

Publications in periodicals level „D”: 2, related to the dissertation: 1.

The Candidate's publication data submitted to the iDEa Tudóstér have been validated by DEENK on the basis of Web of Science, Scopus and Journal Citation Report (Impact Factor) databases.

30 August, 2024

